

IDEA STUDIES JOURNAL

International Journal of Disciplines Economics & Administrative Sciences Studies

Open Access Refereed E-Journal & Indexed & Publishing
IDEAjournal (ISSN:2587-2168)

 ideastudies.com ideastudiesjournal@gmail.com

Disciplines: Business Administration, Economy, Econometrics, Finance, Labour Economics, Political Science, Public Administration, International Relations

Article Type	Research Article
Volume	5
Issue	12
Page	150-177
Article Published Date	31.08.2019
Doi Number	http://dx.doi.org/10.26728/ideas.196
Reference	Demirhan, S. & Kutluay Tutar, F. (2019). "Dünyada Ve Türkiye'de Turizm Sektörünün Yoksulluğu Azaltmadaki Rolü", International Journal of Disciplines Economics & Administrative Sciences Studies, (ISSN:2587-2168) Vol:5, Issue: 12; pp:150-177

DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE TURİZM SEKTÖRÜNÜN YOKSULLUĞU AZALTMADAKİ ROLÜ¹

THE ROLE OF TOURISM SECTOR IN REDUCING POVERTY IN THE WORLD AND IN TURKEY

Sakine DEMİRHAN

Bilim Uzmanı, Niğde /Türkiye

Dr. Öğr. Üyesi Filiz KUTLUAY TUTAR

Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, Niğde/Türkiye

ÖZ

Yoksulluk; hem dünyada hem Türkiye'de gün geçtikçe artan ve önemini koruyan problemlerin başında gelmektedir. Dünya Bankası, Birleşmiş Milletler gibi uluslararası kuruluşların ilgili raporlarında ve ülkelerin kırsal odaklı kalkınma politikalarında; yoksulluğun azaltılması ve yoksulluğun beraberinde getirdiği negatif sonuçların ortadan kaldırılmasında "yoksul yanlı turizm" etkili bir araç olabileceği vurgulanmaktadır. Yoksul Yanlı Turizm en genel anlamıyla; turizm sektörüne dayalı kalkınma faaliyetlerinin, yoksul kesimin ihtiyaçlarını gidermesi ve yoksulların yaşam kalitesini iyileştirmesidir. Yoksul yanlı turizm şeffaf süreci kapsayan bir yaklaşım olup, yoksul yanlı turizmin bu süreçte amacı ekonomik döngüde karar almaya yoksulları da dâhil etmektir. Bu noktadan hareketle çalışmanın amacını; Türkiye'de yoksulluğu azaltmada politika olan turizmin; işkolu sağlamaya, refah seviyesini yükseltmeye, gelir düzeyini iyileştirmeye yaptığı katkılardan bahsedilecek ve ilgili vaka örnekleriyle konuya açıklık kazandırılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Turizm, Yoksulluk, Yoksul Yanlı Turizm, Türkiye

ABSTRACT

Poverty; both in the world and in Turkey is one of the main problem that is exponentially increasing in the present days. In the relevant reports of international organizations, such as the World Bank, the United Nations, and the country's rural-oriented development policies; It is emphasized that "pro poor tourism" approach can play an effective role to reduce poverty and the negative consequences of poverty. Pro Poor Tourism approach in its most general sense is; to improve the needs of the poor and the quality of life of poor people through development activities based on tourism sector. Pro poor tourism approach is a transparent process, the purpose of pro poor tourism is to involve the poor in

¹ Bu çalışma Türkiye' De Yoksulluğun Azaltılmasında Turizmin Rolü konulu Niğde Üniversitesi SBE İktisat ABD Yapılan Yüksek lisans Tezinden Üretilmiştir.

decision making in the economic cycle. From this point of view the purpose of the study is to recognize tourism sector as reducing poverty, raising the level of welfare and to improving the income level and contributing to the business line through case examples to clarify the issue.

Keywords: Tourism,Poverty, Pro-poor Tourism,Turkey

1. GİRİŞ

Globalleşen dünyada; hızla yol kat eden ekonomik ve teknolojik gelişmeye nazaran yoksulluk sorunu hala baş göstermektedir. İlgili soruna çözüm önerisi olarak strateji geliştirmek ve ilgili faaliyetleri yürütmek için, başta uluslararası kuruluşlar olmak üzere çeşitli kuruluşlar bir takım esaslar belirlemiştir. Belirlenen esasların odak noktası ise; *yoksullukla mücadeledir*. Yoksullukla mücadelede getirilen çözüm önerilerinde; turizmin payı yadsınamaz gerçekliktir. Çünkü turizm kırsal kalkınmanın anahtarı, yoksulluk ekseninde uygulanan politikaların belirleyenlerinden birisidir.

Ekonomik kalkınmada nihai hedef, insanların var olan temel ihtiyaçlarının karşılanmasının yanı sıra, bireylerin refah içinde yaşamalarını sağlamaktır. Fakat bu duruma nazaran, dünya üzerindeki insanların farklı sebeplerden dolayı bu amaca ulaşmaları imkansız olmuş ve bu durum yoksulluk sorununun ortaya çıkmasına sebebiyet vermiştir. Var olan yoksulluk sorununun gerek ortadan kaldırılması gerekse kırsal kalkınmanın sağlanması amacıyla hem ulusal hem de uluslararası düzeyde politika ve stratejiler geliştirilmiştir. Bu politika ve stratejilerin araçları her ne kadar ülkeden ülkeye değişkenlik gösterse de bütün ülkenin ortak araçlarından birisi de “turizm” olmuştur. Turizm; yalnızca kar amacı güdülerek, elde edilen faydalara indirgenemeyecek büyüklükte, dinamik ve çok yönlü politika belirleyendir. İlgili politika aracı olan turizm “yoksul yanlı turizm” başlığı altında dünya üzerinde ilk defa İngiltere’ de ortaya çıkmıştır. Akabinde uluslararası düzeyde birçok kurum ve kuruluş, gözde sektör turizmi bu kategoride değerlendirip, desteklemiştir. Aynı zamanda gerekli akademik çalışmalarda, kırsal kesimde yoksulluğu azaltmak ve turizm sektörünün devamlılığını sağlamak üzerine yapılmıştır. Bu bağlamda, turizm bu süreçler sonucunda dünya üzerinde ve Türkiye’ de ekonomik kalkınmanın ana stratejisi haline gelmiştir.

Çalışmada, yoksul yanlısı turizm ile kırsal kalkınma arasındaki ilişkiye değinilmiştir. Akabinde; yoksul yanlısı turizm yaklaşımının kavramsal olarak irdelenmesine ve bu doğrultuda dünyadaki ve Türkiye’ deki yoksul yanlısı turizm uygulamalarından örneklerle ilgili konuya açıklık getirilmeye çalışılmıştır. Bu çalışma yoksulluk ve gelir dağılımındaki adaletsizliğin giderek arttığı günümüz dünyasında; turizmin sürdürülebilir kalkınma çerçevesinde yoksulluğu azaltmada nasıl etkin olabileceğini ortaya koymaktadır. Buradan hareketle; turizm arz potansiyeline sahip ve değişen turizm trendlerine yönelik yeni turizm ürünlerinin yaratılabileceği yoksul bölgelerde turizmin, yoksullukla mücadele aracı olarak kullanılabileninden; “yoksul odaklı turizm” yaklaşımı incelenmiştir.

2.TURİZMİN YOKSULLUK ÜZERİNE ETKİLERİ

Emek-yoğun bir sektör olan turizm, gelişmekte olan ülkelerin ekonomik kalkınmalarını gerçekleştirebilmek için gerekli olan döviz girdisini sağlama, yeni gelir oluşturma, özellikle kırsal alanlarda istihdam olanaklarını artırma özelliği ile birçok ülkede öncü sektör olmuştur. Ayrıca, turizm sektöründen elde edilen döviz turizm sektörünün ulusal ekonomiler üzerindeki etkileri ekonomik koşulların giderek ağırlaştığı ve rekabetin yoğun bir şekilde uygulandığı günümüzün küresel ortamında, turizmin ülke ekonomileri için oynadığı önemli rol tartışılmayacak kadar açıktır. İş maliyeti, üretildiği yerde tüketildiği ve teşvikler yönünden de daha ayrıcalıklı bir sektör olduğu düşünüldüğü zaman, ekonominin diğer sektörlerindeki ihrac ürünlerine oranla turizm ürününün ihracat maliyeti daha düşük olmaktadır. Bundan dolayı uluslararası ticarete petrolden sonra ikinci sırayı turizm almaktadır. Ülkelerin karşılaştıkları ekonomik sorunların çözümünde, dış ticaret açıklarının kapatılmasında ve darboğazların aşılmasında turizmin, önemli bir ekonomi politikası aracı olduğunu söylemek mümkündür. (Bahar ve Kozak, 2013: 173-174). Turizm sektörünün emek

yoğun sektör olması, özellikle kadınlar ve gençler ile beraberinde avantajı olmayan kesime, niteliksiz bireylere istihdam imkanları sağlamasıyla birlikte, küçük yatırımlarla ekonomik gelişmeyi yaratması bakımından yoksullukla mücadelede mühim bir araç olarak ele alınabilir. Fakat; turizm sektörünün, sahiden yoksul yanlısı bir izlem ile faaliyete geçirilmesi için özellikle kamu kurum-kuruluşlarının ve yerel yönetimlerin; yoksul kesimlerin ekonomik büyümeden marj elde etmeyi sağlayıcı önlemleri alması ve bu gayede lüzumlu organizasyonları yapması, kalkınma planlarını bu doğrultuda hayata geçirmesi ve özel sektörü de bu yönde teşvik ederek bu amaca hizmet edecek yatırımlar yapılmasını sağlaması gerekmektedir. (Özbek, 2012: 88-89). Turizmin gelişmekte olan ülkelerde bariz şekilde etkileri olduğu hiç şüphesiz önem arz etmektedir. Fakat bu noktada önemli olan etkilerin yoksul kesimin olduğu bölgelerde ve ülkelerde önemli olup olmadığıdır. Turizmle ilgili veriler incelendiğinde; yoksulluğun yüksek seviyede olduğu ülkelerin çoğunluğunda, turizm önemlidir ve günden güne gelişme kaydetmektedir. Dolayısıyla turizm dünyada ki yoksulların hemen hemen hepsi için yaşam kaynağına dönüşebilmektedir (Roe,2001:1). Gelişmişlik düzeyi ne olursa olsun turizmin, ülkelerin ekonomik gelişiminde belirli bir payı bulunmaktadır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde, tasarrufların yetersiz oluşu, yeterli ihracat olanakları ve kaynaklarının olmaması, gerekli döviz gelirin ucuz ve zahmetsiz elde edilmesi yönünde turizme önemli görev yüklenmektedir. Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde tasarrufa ve dövize olan ihtiyacın giderek artması, dış borç miktarının her geçen gün artması, kalkınma için gerekli yatırımın hızlı bir şekilde yapılması, yeni iş sahasının açılması ve istihdam olanaklarının artması, gibi faktörler bu ülkelerdeki turizmin ekonomik önemini vurgulamaktadır. Gelişmiş ya da az gelişmiş olsun bugün tüm dünya genelinde turizmin gerekli olduğu ve ülke ekonomileri açısından önemi, bilimsel olsun ya da olmasın tüm toplantı, kongre, konferans ve seminerlerde vurgulanmakta ve ekonomik etkileri üzerindeki tartışmalar devam etmektedir (Bahar ve Kozak, 2013: 173). Turizmin Yoksula Yönelik Ekonomik Etkileri, yoksul yerel halk için kısaca dört farklı yerel gelir oluşumu ve artırımı sağlamaktadır; Bunlar(Çetin ,Önez, 2012:100).

- ✓ Formal istihdam odaklı edinilen ücretler ve kazanımlar,
- ✓ Mal ve hizmet satışları ya da geçici istihdamla kazanılan kazanımlar,
- ✓ Yerel-sahipli teşebbüslerden oluşan karlar ve temettü gelirleri,
- ✓ Kollektif kazanım; bir halk teşebbüsünden ortaya çıkan karlar, özel kesim iştirakinden kaynaklı kazançlar,

2.1. Yoksulluk ve Turizm İlişkisi

Turizmi; ekonomik nitelikleri açısından ele aldığımızda; sektör yerel ekonomilerde farklılık yaratmada önemli bir işleve sahiptir. Yoksul ve marjinal alanlar sahip oldukları orijin, kültür, doğal hayatları ve değerleriyle turizm cazibe merkezi haline gelirler, böylece yoksulluk turizmin yarattığı yeni istihdam olanakları ve gelir yaratıcı aktivitelerle azaltılma şansını kazanır. Turist (tüketici) turizm merkezine gelir, yoksulun da içinde yer aldığı yerel halkın ürettiği mal ve servislerden satın alır (tarımsal ürünler, el ürünleri gibi). Turizm aracılığıyla dolaylı ve dolaysız yoldan istihdamın artması neticesinde elde edilen kazanç, gelir yerel halkın gelir yönünden yoksulluğunu azaltmada pozitif etki meydana getirmektedir. Ayrıca, turizm sektörünün oluşturduğu istihdam alanları, minimal ölçekli iş avantajları da kadınlar için istihdam fırsatı oluşturmaktadır. İstihdam imkanlarından mahrum kalan kesimin çoğunluğunu kadınların oluşturduğu düşünüldüğünde; turizmin gelir sağlama ve iş kolu yaratma işlevi de önem kazanmaktadır(Çetin, Önez, 2012: 100).Dolayısıyla turizm sektörünün yoksullukla mücadele aracı olabilmesi için aşağıdaki şartları taşıması gerekmektedir ;(Ashley, Roe and Goodwin, 2001: UNDP, 2011)

- ✓ Sektördeki global eğilimlerin ve trendlerin izlenmesi; küresel talepler baz alınarak yerel seviyede planlama ve düzenlemelerin yapılması, uygun tasarımların hazırlanması, projelerin geliştirilmesi, altyapı ve yatırım çalışmalarının tamamlanması

- ✓ Turizm sektörünü baz alan kalkınma anlayışının, yoksullukla mücadele odağında nasıl oluşturulacağını çözümlemesinin yapılması ve buna yönelik yol haritasının oluşturulması,
- ✓ Kamu kurum ve kuruluşları vasıtasıyla yoksul yanlı turizm yaklaşımının içselleştirilerek plan ve programlara yansıtılması,
- ✓ Ekonomide kadınları önemli bir aktör olarak değerlendiren ve cinsiyet eşitsizliğine dayalı normların önüne geçmeyi hedefleyen çalışmaların planlanması ve yapılması,
- ✓ Yoksul kesimlere kişisel ve mesleki gelişim alanlarında eğitimler verilerek, turizm sektöründe istihdam eden yoksul sayısını arttırmak,
- ✓ Yoksul kesimlerin müteşebbis ya da küçük işletmeci olması çerçevesinde gerekli desteklerin sağlanması,
- ✓ Yerel halkın karar alma süreçlerine katılımının planlama boyutundan başlanarak proje uygulama süreçleri boyunca devam ettirilmesi ve yerel halkta farkındalık oluşturulması,
- ✓ Turizm yatırımları vasıtasıyla oluşan kültürel, sosyal, toplumsal varyasyonlardan yoksul kesimin nasıl etkileneceğinin belirlenmesi ve olumsuz yöndeki etkiler için önlemler alınması,
- ✓ Özel kesim ve yoksullar arasında koordinasyon, iletişim ve işbirliğini kuvvetlendirecek işleyişin sağlanması,
- ✓ Turizm altyapısını iyileştirme amacıyla projelerden-planlardan mahrum kesimlerin faydalanmasının sağlanması,
- ✓ Tarihi ve kültürel dokuyla beraberinde doğal güzelliklerinde önemini dikkate alıp, hem koruyucu hem de kollayıcı tedbirlerin yerel halkla birlikte alınması gerekmektedir.

Turizm aktivitelerinin yoksulluk üzerine etkilerini doğrudan, dolaylı (ikincil) ve dinamik olmak üzere üç yolla açıklamak mümkündür. Turizmin yoksulluk üzerinde doğrudan etkileri; işçi gelirleri ve turizm sektöründen sağlanan diğer kazançlardır. Ayrıca turizm sektörünün yoksulluk üzerine doğrudan etkileri, finansal olmayan geçim kaynaklarını da içerir, örneğin, yoksul halkın yaşadığı yerlerde turizm sayesinde alt yapı gelişir. Turizmin yoksulluk üzerine ikincil etkileri, turistik faaliyetlerin artmasıyla turizm dışı sektörlerden sağlanan dolaylı kazançları içerir. Turizmin yoksulluk üzerine dinamik etkileri ise, ekonomide uzun dönemli değişiklikleri kapsar. Turizmin gelişimi ile doğal varlıkların erozyonu gibi bazı çevresel etkiler de dinamik etkiler olarak kabul edilebilmektedir(Samırkaş ve Bahar ,2013:39).

2.1.1. Turizmin Yoksulluk Üzerindeki Doğrudan Etkileri

Turizm sektörünün yerel ekonomideki düşük gelirli gruplara sağladığı doğrudan gelir akışını içeren etkidir. Yoksullar için doğrudan kazanımlar, yoksul insanlar turizm sektörüne dahil olup bir takım maddi faydalar elde ettikleri zaman ortaya çıkar. Turizmin yoksullar açısından sağladığı doğrudan etkilere hem iş gücü (emek) gelirleri hem de iş gücü harcanmadan sektörün sağladığı diğer kazanç birimleri dâhildir. İş gücü gelirleri, bireylerin resmi ya da özel turizm işletmelerinde (otellerde ve restoranlarda çalışma gibi) çalışarak elde ettikleri kazanımları kapsar. Sektörün sağladığı ve iş gücü harcanmadan elde edilen diğer doğrudan kazanç birimleri ise; kiralama, öz kaynaklar ya da telif hakları gibi varlıklardan sağlanan kazanımları kapsar(Karacaer, Sert ve Öztürk,2017:37).

2.1.2. Turizmin Yoksulluk Üzerindeki İkincil Etkileri

Turizm sektörünün yoksullar üzerindeki ikincil etkileri, dolaylı ve uyarılmış etkiler olmak üzere iki şekilde gerçekleşir. Dolaylı etkiler; turizm harcamalarındaki bir değişikliğin, turizm dışı ekonomi üzerinde etkili olduğu durumlarda ortaya çıkan etkilerdir. Dolaylı etkiler, örneğin restoranlara ya da otel mutfaklarına gıda satışında olduğu gibi genellikle tedarik zincirlerinin bağlantılarında meydana gelir. Başka bir ifadeyle; doğrudan turizm ile bağlantılı olmayan, ancak turizm faaliyetlerinin

artması ile kazanç sağlayan kesimlerin (çiftçiler, zanaatkarlar, inşaat sektörü gibi) gelirlerindeki artışlar ile meydana gelen etkilerdir. Turizmin yoksullara ikincil etkilerinin bir diğeri ise uyarılmış etkilerdir. Uyarılmış etkiler, turizm çalışanlarının elde ettikleri gelirleri söz konusu turistik bölgede harcamaları ile yerel ekonomiye katkı sağlamaları ile oluşan etkilerdir (Karacaer, Sert ve Öztürk,2017:38).

2.1.3. Turizmin Yoksulluk Üzerindeki Dinamik Etkileri

Turizmi geliştirme kararları; piyasalar ve kamu kaynaklarının kullanımı açısından önemli olabilmektedir. Bununla birlikte gelişmiş turizm sektörünün yoksullara geniş fırsatlar sunma imkânı ortaya çıkmaktadır (Samırkaş, Bahar,2013;40). Turizm sektörünün yoksulluğun azaltılmasına yönelik etkilerden üçüncüsü, turistik faaliyetlerin yerel ekonomi üzerindeki dinamik etkileridir. Destinasyonda bir otelin açılması, istihdam sağlanması, gıda satın alınması ve sektörden kazanılan gelirin harcanması şeklinde bir döngü ile özetlenebilecek doğrudan ve ikincil etkiler, kısa vadeli etkilerdir. Dinamik etkiler ise, doğrudan ve ikincil etkilere göre daha soyuttur ve kazanımları uzun vadede kendini gösteren ve ayrıca kamu kaynaklarının kullanımı açısından önem arz eden etkilerdir. Dinamik etkiler; doğrudan ve ikincil etkilerden daha az elle tutulur olmasına rağmen, yoksul insanlar üzerindeki olumlu etkilerini destinasyon sınırlarının çok ötesinde güçlendirebilme ya da zayıflatabilme özellikleriyle büyük önem taşırlar (Karacaer, Sert ve Öztürk,2017:38).

2.2. Yoksul Yanlı Turizm Yaklaşımı

Ülkeler ve bölgeler arasında ya da tek tek ülkeler içinde farklı ortamlardaki eşitsizliklerin tespiti ve azaltılması aynı zamanda yoksulluğun ortadan kaldırılması gelişme gündemlerinin başında yer almıştır. Bu doğrultuda gelişme hedefleri çerçevesinde farklı toplum tabakalarının seferber edilebilmesinin ve aynı zamanda da siyasi ve iktisadi istikrarın sağlanabilmesinin asıl şartı bahsi geçen tabakalar arasındaki farkın azaltılmasıdır (Şenses, 1996:123). Turizm sektörü; yoksul kesimin gereksinimlerini karşılama ile birlikte bu bireylerin ekonomik döngünün bir unsuru haline gelmelerini sağlama konusunda birçok imkan yaratmaktadır. Emek yoğun sektör olarak değerlendirildiğinde ise; niteliksiz işkoluna istihdam fırsatları sunmaktadır. Yine turizm sektörü; kadın ve genç istihdamının sıkı bir şekilde var olduğu bu nedenle dezavantajlı olarak tanımlanan bahsi geçen grupların ekonomik hayata katılmalarını ve topluluğun önemli bir unsuru haline gelmelerini de sağlamaktadır. Eğitim düzeyi düşük olan, nitelikli işçi sayısının az olduğu gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkeler ve bölgeler için önemli bir istihdam sahası meydana getirmektedir. Turizm endüstrisi sanayi endüstrisinden farklı olarak; hem küçük müteşebbisler hem de bazen yoksulların dahi yatırım avantajı elde edebileceği imkânlar sunmaktadır (UNDP, 2011) İktisadi kıymet unsuru olan parasal değerlerle, doğal ve tarihsel değerler arasında varyasyonu turizm etkinliği sağlamaktadır. Böylelikle, iktisadi açıdan istenilen seviyede gelişmemiş ülkeler ya da bölgeler doğal ve tarihsel değerleri sunarak gelir elde ederler (Avcıkurt, 2003: 31) Yoksul yanlı turizm kavramı 1999 yılında Uluslararası Kalkınma Örgütü (ODI)'nün girişimi ile İngiltere'de ortaya çıkmıştır. Yoksul yanlısı turizm kavramında yoksulluğun ortadan kaldırılmasında turizmin önemli bir rol oynayabileceği düşünülmüştür (Beeton, 2006: 200-202). Temel hedefi; yoksulluğu ortadan kaldırmak, açlık sorununa çözüm sağlamak, ekosistemi korumak, tüm insanların barış ve refah içinde yaşamasını sağlamak olan Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri ilk defa 2000 yılında Milenyum Zirvesi' nde yoksulluğu azaltmayı dile getirmiştir. İlk hedefi yoksulluğu 2015 yılına kadar yarı yarıya azaltmak olan Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri; bu hedefi gerçekleştirmiş olsa da halen günümüzde 800.000 den fazla insan günde 1,25 ABD dolarının altında daha az gelirle geçinmeye çalışmaktadır(<http://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/sustainabledevelopment-goals/goal-1-no-poverty.html>).Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için kalkınmada öncelikli sektörlerden biri haline gelmesiyle birlikte; yoksulluk sorunuyla mücadelede de etkin bir araç olmaya başlamıştır. Ve bunun sonucunda “Yoksul Yanlı Turizm (Pro-Poor Tourism)” kavramı ortaya çıkmıştır. Yoksul Yanlı Turizm ile turizme dayalı kalkınma çalışmalarının yoksulların ihtiyaçlarını gidermeye ve yaşam koşullarını iyileştirmeye yönelik planlanması kastedilmektedir

(Scheyvens, 2001). Yoksul Yanlı Turizm bir yaklaşımdır, amacı yoksulları da karar alma süreçlerine dâhil etmek, ekonomik gelişimden pay almalarını sağlamak, bu vesileyle yaşam koşullarını iyileştirmek; öte yandan yaşanacak ekonomik gelişmeden yoksul kesimlerin olumsuz etkilenmesini önlemeye yönelik tedbirler almaktır. (Ashley, Roe and Goodwin, 2001) Yoksul yanlı turizm anlayışı, ekonomik büyümeden tüm kesimlerin faydalanacağı argümanına alternatif olarak bu büyümeden yoksulların da pay alabilmesi için bazı tedbirlerin alınması gerektiği yaklaşımını savunmaktadır (Jamieson, Goodwin and Edmunds, 2004). YYT (yoksul yanlı turizm) yaklaşımına ilişkin literatürde yapılan birtakım çalışmalar ve tanımlamalar ile bazı uluslararası kuruluşlar tarafından yapılan araştırma çalışmalarının sonuçları dikkate alındığında yoksul yanlı turizmin özellikleri şu şekilde sırlanabilir ;(Harrison, 2008: 855)

- ✓ YYT, antikapitalist değildir. YYT; istihdam ve girişimcilik fırsatlarını arttırarak yoksulları kapitalist piyasalara dâhil etmeye çalışır. Bu aynı zamanda özel sektör temelli ekonomik bir müdahaledir.
- ✓ YYT, yaygın turizm sistemlerinden ayrı düşünülemez. YYT; mevcut turizm yapılarına ve pazarlarına entegredir.
- ✓ YYT, bir teori ya da model değildir. YYT; destinasyonlardaki yoksul insanlara tahsis edilebilecek net kazanımlara odaklanan bir yaklaşım ya da başka bir ifade ile bir oryantasyon biçimidir.
- ✓ YYT, niş bir turizm çeşidi değildir. YYT; büyük ve küçük ölçekli turizm çeşitlerini de içeren ve sadece yoksulların değil bölgesel ya da ulusal düzeyde politikaları ve özel sektör katılımını öngören bir yaklaşımdır.
- ✓ YYT, spesifik bir yöntem değildir. Yoksulluğun ölçülmesine ilişkin pek çok veri toplama ve analiz yöntemi (turist gelirleri ve harcama istatistikleri, turizm uydu hesapları, hane halkı geliri hesaplamaları gibi) bulunmasına rağmen, bunların hiçbirisi YYT yaklaşımına özgü değildir. Söz konusu yöntemler, turizmin diğer işletmeler ile ilişkilerini karşılaştırmaktan ya da destinasyon bölgelerindeki sızıntıları incelemekten daha fazlası değildir. YYT'nin araştırma yöntemlerinden beklentisi ise; turizmin meydana getirdiği yeni istihdam olanakları, kapasite geliştirme, refah düzeyinin iyileştirilmesi gibi ekonomik ve sosyal değişikliklerin ana hatlarına odaklanmasıdır. Bu bağlamda; ürün ya da hizmetlerin üretiminden sunumuna kadar gerçekleşen faaliyetlere dâhil olan tüm katılımcıların ve paydaşların sürece dahil edilmesi ve etkinliklerinin analiz edilmesi esasına dayanan “değer zinciri analizi” YYT yaklaşımına ilişkin çalışmalarda kullanılabilir bir yöntemdir.
- ✓ YYT, sadece yoksullara yönelik bir yaklaşım değildir. YYT, yoksul olmayanların da turizmden faydalanabileceğini kabul etmekle birlikte, bunun orantısız ölçüde olmaması gerektiğini benimseyen bir yaklaşımdır.
- ✓ YYT, sadece açlıkla mücadele ve yetersiz gelire odaklanan bir yaklaşım değildir. YYT; özgürlük, fırsat, güç, beceri, eğitim eksikliği gibi konuların da dahil edildiği bir “yoksulluk” tanımı benimser.
- ✓ YYT, sadece bireysel kazanımlara odaklanan bir yaklaşım değildir. YYT; su, temizlik, sağlık, eğitim, altyapı gibi destinasyondaki toplumun tamamını ilgilendiren tüm konulara odaklanmaktadır.

Bütün bu özellikler incelendiğinde; YYT yaklaşımının ana hedefinin turizm sektörünün toplam boyutunu genişletmek üzerine değil, sektör içerisindeki yoksullara yönelik nasıl ve ne çeşit fırsatlar geliştirilebileceği üzerine odaklandığı görülmektedir. Dolayısıyla; yoksul yanlı turizm faaliyetleri gerçekleştirilebilmek adına oluşturulacak stratejilerde dikkate alınması gereken üç temel nokta söz konusudur. Bunlar (Roe ve Urquhart, 2001);

- ✓ Yoksullara iş ve istihdam olanağının tanınması ve gelirin daha geniş bir kitleye yayılması yoluyla yoksulların ekonomik faydalardan yararlanmalarının artırılması,
- ✓ Turizmle ilişkili negatif sosyal ve çevresel etkilerin dikkate alınması (bölgeler, kıyı bölgeleri ve diğer doğal kaynaklarda tahribat, sosyal bozulma ya da patlama gibi),
- ✓ Politika-süreç reformu dikkate alınarak, yoksulların önündeki engellerden bazılarını ortadan kaldıracak politika ve planlama çerçevesi oluşturarak, turizmle ilgili karar verme süreçlerinin planlamasına yoksulların da katılımının teşvik edilmesi ve yeni turizm ürünleri geliştirme sürecinde özel sektör ve yoksul kesim arasında iş birliği sağlanması ve güçlendirilmesi. Yoksul yanlı turizm yaklaşımı, turizm faaliyetlerinin yoksullara ne çeşit fırsatlar sunacağını ve hayatlarında nasıl farklılıklar meydana getirebileceğini açıklamaya çalışır. Bu farklılıklar temelde ekonomik boyutlu olmakla birlikte, yoksulların yeni beceriler kazanabilmeleri, daha iyi eğitim ve sağlık hizmetlerine erişebilmeleri, gelişmiş altyapı olanaklarından yararlanabilmeleri gibi sosyal boyutlu farklılıklar olarak da kendini göstermektedir (Samırkaş ve Bahar, 2013: 53).

3. DÜNYADA YOKSUL YANLI TURİZM UYGULAMALARI

Turizm sektörü, kültürel miras alanları ve doğal kaynak etmenleriyle birlikte tüketici çekme potansiyeline sahip bir sektör olduğu için, gelir açısından dezavantajlı bireylere pozitif yönlü getiriler sağlamaktadır. Çünkü turizm zenginliklerinin olduğu alanlarda büyük çoğunlukla toplumun yoksul kesimi bulunmaktadır. Buralarda; yaşamını devam ettiren yoksullara; hizmetlerini ürünlerini, piyasaya sürebilecekleri pazarlara ulaşım imkânı sağlamaktadır. Bir başka deyişle, emek yoğun sektör olan turizm sektörü, döviz girdisi sağlamakla birlikte kırsal alanda istihdam olanağını artırmakta ve ekstra gelir oluşturmaktadır. İstihdam ve iş fırsatlarına ilaveten turizm gelişimi beraberinde sıklıkla gelişmiş altyapı, güvenlik, iletişim, topluluk gelişimi ve sağlamlaştırılmış yerel gurur getirmektedir (Roe et al, 2002). Goodwin'in de öne sürdüğü üzere turizm aktiviteleri tarafından elde edilen hükümet gelirleri, sağlık ve eğitim hizmetlerine yatırılırsa yoksullar için sağlık ve eğitim hizmetleri de iyileşebilmektedir (2000). Özellikle de bu sektörde mevcut aktivitelerin de gelişebilmesi için uygulamaların yerel yönetim ve sivil toplum örgütlerince desteklenmesi gerekmektedir. Bu amaçlarla turizmin gelişmesine etki eden doğrudan faktörler, boş zamanların artışı, ücretli tatil haklarının yaygınlaşması, gelir düzeyinin artması, kentleşme, seyahat özgürlüğü, sosyal güvenlik uygulamaları, insan ömrünün uzaması ve devlet teşviklerinin artmasıdır. Sektörün gelişmesine dolaylı olarak etki eden faktörler ise, finansal hareketler, yapı materyalleri, inşa, ulaşım, telekomünikasyon, tarım, gıda işletmeleri, sanat ve zanaat ile birlikte yerli ekonomilerin diğer sektörlerle ihtiyaç duyması olmuştur. Bütün bunların sonucunda, iyi planlanan turizm sektörü, ekonomide diğer sektörler arasındaki bağıntıyı kurmakta ve güçlendirmektedir. Turizm, özellikle doğa ve kültür odaklı turizm genelde yoksulların mülkleri veya doğal merkezlerine dayalıdır (Roe ve Urquhart Khanya, 2001). Bu sebepten dolayı, doğal ve kültürel kaynakları korumayı kendine dahil eden turizm gelişimleri böyle unsurları koruduklarından dolayı yoksul yanlıdır. Dahası, yerli halkın bu tarz eşsiz turizm kaynaklarına sahip olması onlara mülklerinin değerini artırıp kritik girişim ortaklıklarında pay edinme, karar verme gücü elde etme ve değer kazanma şansı sunmaktadır (Lin, Guzman,2007). Sürdürülebilir ve yoksul dostu turizm geliştirilmesi, tüketicileri yoksul kesimin olduğu bölgeye çekmekte ve istihdam fırsatı yaratmaktadır. Turizm sektörünün, diğer sektörlerle uyumu ile birlikte yüksek yerel istihdam ve gelir artırıcı kapasitesi mevcuttur. Bu kapasite artırıcı özelliği doğal kaynaklara yönelimde müthiş imkânlarda sunmaktadır. Yoksul kesime farkındalık yaratma ve yoksulların karar alma gücünü artırmaya sevk etmektedir. Halka bu gibi fırsatları sunarken turizm, hükümetlerinde politikalarında araç sektör konumunda olmakta ve eğitim ve sağlık sektörüne katkılar sunmaktadır. DFID'nin (Department for International Development-1999) de açıkladığı gibi, turizmin yoksul kalkındırmakta ki katkısı aşağıdaki sebeplerden dolayı ilgi uyandırıcıdır:

- ✓ Turizm hali hazırda milyonlarca yoksulu etkileyen devasa ve büyüyen bir endüstridir. Bu yüzden marjinal bir gelişim kayda değer faydalar sağlayabilmektedir.
- ✓ Turizm yoksul kalkındırmakta diğer sektörlere kıyasla daha yoksul yanlı avantajları vardır.
- ✓ Her ne kadar en yoksul grup doğrudan faydalanmasa da ödedikleri ücretler azalabilir. Faydalar kayda değer derecede yoksul olan sokak satıcıları, sıradan veya yetenezsiz işçi ve sanatçılar gibi gruplara genişletilebilir, bu da dolaylı yoldan daha yoksul olan akrabaları ve komşularına fayda sağlayabilmektedir.
- ✓ Turizm ajandalarına çevre meselelerinin dâhil edilmesinde ki kayda değer ilerleme planlı eylemlerin bir fark yaratabileceğini göstermektedir.
- ✓ Alanda kısıtlı kanıtlar gösteriyor ki; yoksul yanlı turizmi geliştirmek için kullanılabilir birçok strateji mevcuttur.

3.1. Gelişmiş Ülkelerde Yoksul Yanlı Turizm Uygulamaları

Dünya' da çok sayıda ülkenin bulunmasıyla birlikte; bu ülkeler arasında en fazla üretim hacmine sahip olan ve kişi başı GSMH'sı fazla olan gelişmiş ülkeler, yoksulluğun azaltılmasında turizm sektörünü aktif bir araç olarak kullanmaktadır. Çalışmada; İngiltere, Saint Lucia, Avustralya ve AB'de ki yoksul yanlı turizm uygulamaları bu doğrultuda incelenmiştir.

İngiltere: Birleşik Krallık'ı meydana getiren dört ülkeden en büyük ve merkezi olanıdır. Batı Avrupa'da Büyük Britanya adasında bulunur. Tarihi Keltler tarafından başlayan İngiltere bozulmadan günümüze kadar gelen köyleri, kaleleri ve katedralleriyle turizm cazibe merkezi olmuştur. Dünyada birçok konuda büyük bir etkiye sahip olan İngiltere dili, edebiyatı, okulları, sanatı, müziği ve mimarisiyle her yıl milyonlarca turist dikkatini çekmektedir. Turizmin yoksullukla mücadele aracı olduğu fark edildiğinde, bu alanda yapılan yoksul yanlı turizm çalışmaları, Uluslararası Kalkınma Örgütü' nün teşebbüsüyle ilk olarak 1999 yılında İngiltere' de başlamıştır. Yoksul yanlı turizm; o zamandan bu zamana, sürdürülebilirlikle ilişkilendirilip, "Sürdürülebilir Turizm Ve Yoksulluğun Azaltılması" adı altında kullanılmıştır. Son yıllarda ise Asya Kalkınma Bankası, İngiltere Uluslararası Kalkınma Departmanı (DFID), Hollanda Kalkınma Örgütü (SNV), Uluslararası Çevre ve Kalkınma Enstitüsü (IIED), Uluslararası Sorumlu Turizm Merkezi (ICRT), Uluslararası Kalkınma Enstitüsü (ODI) ve daha sonra, BM Dünya Turizm Örgütü (UNWTO) gibi kuruluşlar yoksul yanlı turizmin geliştirilmesini teşvik etmiştir. (Hummel ve Duim, 2012: 320) Bu amaçla; ilk etapta İngiltere'de uygulanan yoksul yanlı turizm çalışmasına baktığımızda, İngiltere'de bir tur operatörü olan Exodus, çalışmalarına 4 Şubat 1974'te başlamıştır. Exodus'un sorumlu tatillerin ana ilkeleri 3 tanedir. Bunlar; her destinasyonun bir başkasının da evi olduğunun bilinmesi, bu yerleri bulmak için de bulunulan yeri terk etmek zorunda olunduğu ve seyahatler ile topluma yarar sağlanması gerektiğidir (Kafa,2014:95). Bu ilkeler doğrultusunda; günlük ihtiyaçları turizme dayanan birçok aileye istihdam alternatifleri sunmak Exodus'un amaçlarından birisi olmuştur. Bu amaçları gerçekleştirmek için düzenlenen turlar ise şunlardır: Bu turlar; bisiklet turları, trekking, vahşi yaşam safarileri, çöl turları, kayak gibi kış turları, yoga, fotoğraf çekimi gibi özel ilgi turları şeklindedir. Exodus tura katılan kişilere; ülkeleri, şehirleri, var olan kültürleri, farklılıkları, çölleri, kıyıları kısacası içinde yaşadığımız muhteşem gezegeni keşfetmek gibi alternatifler sunmaktadır. Exodus'un; Afrika, Asya, Avrupa, Kuzey Amerika, Orta Amerika, Güney Amerika, Orta Doğu, Okyanusya, Kutup bölgelerinde çalışmaları vardır. (<http://www.exodus.co.uk>) Exodus, ziyaret edilen yerlere yerel toplumu da katmayı amaçlamakta ve turistlere birtakım önerilerde bulunmaktadır. Turistlerin yerel ürünleri satın almaları ve yerel mutfağa ait ürünleri yemeleri ile yerel halkı ve yerel ekonomiyi desteklemelerini önermektedir. Verilen fiyata satın alınmaması, daha düşük bir fiyat için pazarlık yapılması yerel halk tarafından beklenen bir durumdur. Ancak bunun içinde çok sıkı bir pazarlığın yapılmaması Exodus tarafından önerilmektedir (<http://www.propoortourism.info>). İngiltere, yoksul odaklı turizmin ortaya çıktığı ülke olarak, gerekli çalışmaları yapması ve faaliyetleri yürütmesiyle diğer

ülkelerden bir adım önde olmuştur. Yoksul yanlısı turizmde tedarikçi kesimin halk olması, halkın üretim sürecine katıldığıının en iyi göstergesidir. Ayrıca sürdürülebilir turizmin bilincinde olup sektörün aynı zamanda yoksullukla mücadelede önemini uyguladıkları istikrarlı politikalarla yansıtabilmişlerdir.

Saint Lucia: Atlantik Okyanusu'nda "Karayiplerin Helen'i" olarak da bilinen, bağımsız bir ada ülkesi olan Saint Lucia işgücünün eğitilmiş ve donanımlı olması, ulaşım ve iletişim imkanlarının gelişmiş olmasıyla aynı zamanda doğal mirasıyla önemli destinasyon merkezidir. Bu amaçla eldeki fırsatları kullanan ülke, turizmi yoksulluk azaltıcı sektör olarak görmüş ve alanında faaliyetler yürütmüştür. St. Lucia'da modern turizm, 1960'larda öncelikle Birleşik Krallık' dan gelmeye başlayan anlaşmalı turların ve bir grup büyük otelin inşası ile başlamıştır. Bu sektör günümüzde yabancı sermayenin ve ülkenin Gayrisafı Yurtiçi Hasılası'na (GYSH) ana katkı kaynağıdır. Yedek ve destek hizmetler dâhil olmak üzere, sektör 10.000'den fazla kişiyi istihdam etmektedir. Turizm harcamaları yüksek olsa da, turizm ve tarım başta olmak üzere diğer sektörler arasındaki zayıf veya yetersiz bağlantıların sonucu olarak, turizmin etkisi önemli kaçaklar nedeniyle sınırlıdır. Konaklamanın büyük bir kısmı (%60'tan fazlası) her şey dâhil otellerce sağlanmaktadır, küçük mülkler ise konaklama sektöründe küçük ama büyümekte olan bir yüzdeyi temsil etmektedir. Turizm tesisleri adanın kuzey batı sahilinde yoğunluktadır ve bir kısmı da güney batıdaki Soufriere bölgesinde bulunmaktadır. Turizm çalışmaları daha adil ve sürdürülebilir bir turizm kalkınması elde etmeyi amaçlamaktadır. Vurgulanmak istenen, turizmin toplum üzerindeki ve turizm ile kırsal kalkınmanın diğer yönleri arasındaki ilişkileri geliştirmek üzerine etkilerini iyileştirmektir. Tüm sektörü mümkün olduğunca hızlı ve etkin şekilde yönlendirerek daha sürdürülebilir, adil ve yoksul insanların ihtiyaçlarına odaklı hale getirme çabası vardır. Mevcut turizm sektörünü dönüştürmeye dair bu idealist hedefe ulaşmak için uygulama iki uçlu bir strateji üstlenmiştir(Renard,2001:1) Bu stratejiler;

- ✓ Mevcut turizm sektörünün faydalarının (tur gemisi yolcuları ve yatılı turistler) daha geniş ve iyileştirilmiş dağıtımını kolaylaştırmak,
- ✓ Miras Turizmi olarak betimlenen, yeni müşteriler hedefleyen, yeni bir tamamlayıcı alt sektör oluşturmaktadır.

Saint Lucia' da uygulanan yoksul yanlı turizm örnekleri şunlardır:

Laborie: Laborie, St. Lucia'nın güney batı sahilinde yer almaktadır. 1999 yılında, Toplum Güzelleştirme Projesi'nin tamamlanmasının ardından, bir grup bölge sakini bütüncül bir vizyon geliştirmek ve bu süreçte topluluğun tüm sektörlerini dahil eden stratejik programlar tasarlamak için bir katılımcı planlama çalışması başlatmaya karar vermiştir. Program bu sürece teknik destek sağlamış ve böylece topluluk için detaylı bir stratejik kalkınma planı hazırlanmış ve uygulama için yeni ve katılımcı kurumsal düzenlemeler tasarlanmıştır. Süreç, bölgenin kültürel varlıklarını tanıyan ve bölge sakinlerinin yüceltmek istedikleri turizm tipini tanımlayan, yerel bir turizm kalkınması vizyonunun katılımcı tanımlamasının yapılmasını sağlamıştır. Bu temelde, detaylı bir çalışma programı çizilmiştir. Bu çalışma programı; Yerel doğal ve kültürel varlıkların bir envanterinin çıkarılması, küçük ölçekli yerel sahipleri olan işletmelere destek sağlanması, kültürel etkinlik ve çekici aktivitelerin tasarımı ve geliştirilmesi, alternatif, küçük ölçekli tesislerin desteklenmesi ve yerel farkındalık, eğitim ve kapasite yaratımı süreçlerinin devamlılığını içermektedir(Renard,2001:11)

HERITAS yaratımı ve miras turları: Saint Lucia' nın yoksul odaklı turizm için yürüttüğü bir diğer çalışma da HERITAS Yaratımı ve Miras Turları' dır. HERITAS Yaratımı ve Miras Turları' n da ki asıl amaç, ülke ekonomisindeki ürünleri piyasaya sunma imkânıyla birlikte marka geliştirme stratejilerinin sağlanmasıdır. Geliştirilen markaların ülke genelinde turlarda kullanımı amaçlanmıştır. Ancak HERITAS Yaratımı ve Miras Turları kapasite yetersizliği ile turizm sektörünün gelişmesinde engel teşkil eden durumlardan biri olan pazarlama ve koordinasyon

dengelessness gibi sebepler başta olmak üzere ürün kalitesi gibi negatif şartlardan dolayı menfi sonuçlar ortaya çıkarmıştır(Renard,2001:12).

ANSE LA RAYE' DE Köy Turizmi: Anse la Raye St. Lucia'nın en yoksul köylerinden biridir. Halkın temel geçim kaynağı balıkçılık olmuştur. Daha sonrasında turizm sektörünün gelişmesine paralel olarak yerel yönetimlerin de talebiyle St. Lucia Miras Turizmi kapsamında, 2000 yılından itibaren etkinlikler düzenlenmiştir. Yoksul odaklı turizme örnek teşkil eden bu çalışma ile beraberinde; iki şelale, bir müze ve şeker değirmeni turizme açılmış ve alanında oldukça önemli etkinlikler meydana gelmiştir. Bu faaliyete katılım, topluluğun en zengin kaynaklarından birisi olan denizin kullanılmasını ve kültürel tadın sürdürülmesini sağlarken aynı zamanda da doğal kaynak olan denizin turizm bileşiminde gelir getiren bir faaliyet olarak yaratılmasını sağlamıştır. Bu etkinliğin sosyo-ekonomik ve sosyo-demografik getirileri ve turizmin istihdam yaratıcı ve istihdam artırıcı etkisi köy ekonomilerinde oldukça geniş yelpazede olmuştur. Turizm sektöründe istihdam edilen kadın personel sayısı diğer sektörler nazaran daha fazla olduğu için, bu uygulama bazında da satıcı kesimin çoğunluğu kadınlardan oluşmuş, kadınların işgücüne katılımı artmıştır. Yerel ekonomik ilişkiler günden güne güç kazanmakla birlikte, toplum ve hükümet düzeyinde katılımı "aitlik" duygusu pekiştirilmiştir. Yine aynı zamanda yerel ürünler ön plana çıktıkça, yoksul odaklı turizm profilinde; ürün adaptasyonu ile ziyaretçi zenginliği bu sayede bütüncül yaklaşım kazanmıştır (Renard,2001:13).

Avustralya: Güney Yarım Küre' de yer alan ada ülkesi olan Avustralya, Hint Okyanusu ve Büyük Okyanus arasında uzanmaktadır. Okyanusya Kıtası' nda bulunan ülke, doğal güzellikleri ve çeşitliliği ile ön plana çıkmaktadır. Kişi başı gayri safi milli hâsılası yüksek olan ülke, dünyanın en büyük on üçüncü ekonomisidir. Avustralya gibi gelişmiş ülkeler, turizm gibi çok yönlü sektörün sunduğu avantajlardan yararlanmakta ve bu avantajları stratejilere dönüştürmektedir. Bu stratejilerin yerel ekonomik kalkınma araçlarınınca desteklenmesi de önemli bir husustur. Avustralya için yoksul odaklı turizme ilk örnek; İntrepid Travel tarafından kar amacı gütmeyen vakfın kurulması ile olmuştur. Vakıf, tur operatörünün faaliyette bulunduğu yerlerdeki sivil toplum kuruluşlarını desteklemektedir. Vakıf tarafından bölgedeki sağlık, insan hakları, çocuk refahı, sürdürülebilir kalkınma, çevre ve yaban hayatı koruma alanlarında projeler desteklenmektedir. Düzenlenen turlarda turistlerden toplanan bağışlar vakıf tarafından desteklenen birçok projeye aktarılmaktadır. Yapılan bağışlar vakfın faaliyette bulunduğu alanlarda toplum projesi fonu ile sivil toplum kuruluşları çalışmalarına ulaşmaktadır. Böylece, yerel halk için sağlık, eğitim, insan hakları, çocuk sağlığı, çevre ve yaban hayatı konularında fark yaratılmaktadır. Vakıf tarafından 2004 yılındaki toplum projelerine 93 bin Avustralya doları fon ayrılırken, ortaklarına ise 168 bin Avustralya doları fon ayrılmıştır. Ayrıca Vakfın projelerini sürdürdüğü yerler arasında Türkiye de bulunmaktadır. 2000 yılında İstanbul'un Fener ve Balat ilçelerinde Mavi Kalem projesi başlatılmıştır. Bunun için ilçelerdeki ailelerin çocuklarına dans ve tiyatro dersleri, sokak tiyatro gösterileri, fotoğraf dersleri, yazma sınıfları ve kütüphane gibi hizmetler de verilmiştir (www.theintrepidfoundation.org). Avustralya'da bir diğer örnek ise bu alanda çalışmalar yapan ve Avustralya dışında da pek çok tur gezileri düzenleyen Sundowners Overland, 1964 de kurulmuştur. Avustralya'dan, Asya'dan başlayarak, Avrupa'ya kadar uzanan karavan, turizm tarafından dokunulmadan, geniş çöllerin, dramatik dağların ve köpüklü su kanallarının güzelliğine tanık olmuştur. Turistler, çekici ve egzotik topluluklarla dolaşırken, yöre halkının konukseverliği ön plana çıkmıştır. Sundowners Overland, 50 yıldan fazla süredir hala turlarına devam etmektedir. Küçük gruplarla turlar düzenleyen şirket Sibiryaya, Moğol demir yolları, ipek yolu ve Orta Asya, Kafkasya gibi geçtikleri yerlerde doğal yaşamla ve halkla iç içe olup yerel halka finans kaynağı olmaktadır (<https://www.sundownersoverland.com>) Çünkü turizm sektöründe; yapılan harcamalar, çarpan mekanizmasından dolayı makro ölçekte, büyük getiriler sağlamak ve gerek halka gerekse ekonomik döngüdeki karar birimlerine sosyal fayda enjekte etmektedir.

Avrupa Birliği: Demokratik Avrupa ülkelerinden oluşan, üye ülke vatandaşlarının hayat standartlarını yükseltmek ve daha iyi bir dünya oluşturmaya çalışan Avrupa Birliği, 1951 yılında

Kömür Ve Çelik Topluluğu olarak kurulmuştur. 1957' de imzalanan Roma Anlaşması ile, Avrupa Ekonomik Topluluğu adını alıp, son olarak ta 1958' de Avrupa Birliği adını alarak entegrasyon sürecini tamamlamıştır. Birlik tüm dünya ülkelerinde olduğu gibi, turizme ve turizme dayalı ekonomiye önem vermektedir. Bu doğrultuda; Avrupa Birliği kapsamında, yapılmakta olan çalışmalar için, Asya Gelişim(Ziraat) Bankası, turizm ve bölgesel girişim teknik yardımları kapsamında ödenekler vermiştir. Bu çerçevede değerlendirilen projeler;

- ✓ NEP Projesi: İlk yatırım projesi niteliğinde olan bu proje, turizm alt yapısı iyileştirmesi başta olmak üzere, çevresel iyileştirme, eğitim ve topluluk katkısı aracılığıyla yerel ekonomi ve turizm sektörünü birleştirmek ve turizm ile ilgili alt yapı sağlamayı hedeflemiştir.
- ✓ NEP 2 Projesi: NEP Projesi uzantısında, Turizm Altyapısı Geliştirme Projesi, kritik alt yapı gelişimleri, eko-turizm ilerlemelerini ve turistik kültürel mekânlarda çevre uyumunu gözetmiştir.
- ✓ GMS(Mekan, Turizm Gelişim Projesi):Yüksek öncelikli ve turizm ile ilgili alt yapıyı geliştirmeyi, akabinde yoksul dostu sürdürülebilir turizmin prezantasyonunu hedeflemiştir.

3.2. Üçüncü Dünya Ülkelerinde Yoksul Yanlı Turizm Uygulamaları

Üçüncü Dünya terimi, Soğuk Savaş döneminde NATO ya da Komünist Blok'a bağlı olmayan ülkeleri ifade etmek için ortaya çıkmıştır. Birleşik Devletler, Batı Avrupa ulusları ve müttefikleri Birinci Dünya'yı temsil ederken; Sovyetler Birliği, Çin, Küba ve müttefikleri İkinci Dünya'yı temsil etmiştir. Bu terminoloji, dünya ülkelerini geniş anlamda sosyal, politik, kültürel ve ekonomik ayrımlara dayalı üç gruba ayırmanın bir yolunu sağlamıştır (<http://www.wikiours.com>) Genel olarak Üçüncü Dünya Ülkeleri'nde politik istikrarsızlığın olması, nüfusun büyük çoğunluğunun tarım sektöründe olması, işsizliğin yaygın olması ve sermaye birikiminin yetersiz olması gibi olumsuz nedenlerden dolayı artan yoksulluğun önüne geçmek için pek çok proje yapılmaktadır. Aşağıda Afrika ve Asya kıtalarında yoksulluğu azaltmak için yapılan projelerden olan yoksul yanlısı turizm uygulamaları incelenecektir.

3.2.1. Afrika Ülkelerinde Yoksul Yanlı Turizm Uygulamaları

Güney Afrika'da yaşam geniş çeşitlilikte kültürler, diller, dinler içermekte ve çoklu etnik kökenlerle şekillenmektedir. Üst orta gelirli ekonomiye sahip ve yeni endüstrileşmiş bir ülke olarak nitelendirilmektedir. Afrika kişi başına düşen milli gelirden yedinci sırada olmasına rağmen yerel halk hala yoksullukla mücadele etmektedir. Afrika' da yoksul halka istihdam olanağı sağlayan sektörlerden birisi, turizm sektörüdür.

Turizm yoluyla yoksulluğun azaltılmasında bazı anahtar öneriler geliştirilmiştir ve bu öneriler KAAU(Kuzey Afrika ve Asya Ülkeleri) için oldukça faydalı ve gerekli görülmektedir(Kantarcı;914). Bu öneriler;

- ✓ Turizm firmalarının yerel işgücünden yararlanmayı taahhüt etmesi ve eğitim vermesi
- ✓ Küçük girişimcilerin ve tamamlayıcı girişimlerin teknik pazarlama ve kredi alımı konularında desteklenmesi.
- ✓ Yiyecek ve diğer servislerin yöreden sağlanması.
- ✓ Arazi kiralama ücretlerinde ve benzeri uygulamalarda eşitlikçi sözleşmeler yapılmalı ve toplumsal projelere destek ve bağış yapılmalı.
- ✓ Turizm için yapılan alt yapı, güvenlik, iletişim, sağlık vb. gibi hizmetlere yerel halkın girişini ve faydalanmasının yolunu açmak.
- ✓ Turizm, yerel halkın yer değiştirmesine neden olmamalı, su gibi kaynaklara ulaşmayı engellemek, yasaklama, kısıtlama olmamalı.

- ✓ Kültürel gelenekleri istismar etmekten ziyade geliştirmek ve turistlere uygun davranışlar ve giysiler konusunda öğüt vermek.
- ✓ Ürün ve pazar çeşitlendirme ile turizme aşırı bağımlılığı engelleme.
- ✓ Anlamlı yöresel katılım ve çok taraflı diyalog ile uygun bir politika ve kurumsal çevre sağlama.
- ✓ Bu konuları turizm standartları ile birleştirerek turizmin yoksulluğu azaltıcı etkisine olan dikkati arttırmakla mümkün olabilmektedir.

Afrika ülkelerinde uygulanan yoksul yanlı turizm örnekleri şunlardır;

Tanzanya: Tanzanya Birleşik Cumhuriyeti, Afrika'nın orta doğu bölgesinde Hint Okyanusu kıyılarında yer almaktadır. Tropical iklimi ve Dünyaca ün yapan ulusal parklara sahip olmasından dolayı ülke önemli varış yeri merkezi olmuştur. Ancak, Tanzanya turizm politikası yerel toplulukların turizm sektörüne katılımına gerekli desteği vermemesinden dolayı, Tanzanya'daki turizm endüstrisi planlaması ve uygulamasında bir açıklık meydana gelmiştir. Tanzanya çok merkezli bir turizm ülkesi olarak büyük bir potansiyele sahiptir. Gittikçe artan sayıda uluslararası seyahat şirketleri ülkenin milli parklarında, av sahalarında ve ormanlarında safariler ve Kilimanjaro dağına ve Zanzibar'ın Baharat Adası'na gezilerden oluşan turları müşterilerine sunmaktadırlar. Turizm sektöründe doğrudan ve dolaylı olarak istihdam edilenlerin oranı toplam istihdamın % 7,1'ini oluşturmaktadır. Ülkede 12 milli park ve 15 av sahası bulunmaktadır. Ülkede bu konularda gelişme için büyük bir potansiyel mevcuttur. Ngogoro koruma alanı, Serengeti milli parkı ve Seleous av alanı UNESCO dünya mirası listesinde yer almıştır (Konya Ticaret Odası,2017). Tanzanya'daki yoksul yanlı turizmin uygulamalarına ilk örnek olan Usambara'da; sivil toplum kuruluşu turistlerin konaklama sürelerinin uzatılmasına yönelik bir proje başlatmıştır. Usambara sivil toplum kuruluşu (The Friends of Usambara Society) turları teşvik etmek ve yönetmek için çok paydaşlı (rehberler, oteller, hükümet ve STK'lar) olarak kurulmuştur. Bu kapsamda Hollanda Kalkınma Örgütü olan SNV, lise mezunu olan işsiz gençleri, turistlere yürüyüşlerinde rehberlik yapmaları ve yürüyüş düzenlemeyi organize etmeleri için desteklemektedir. Düzenlenen turlar turistlerin konaklama sürelerinin uzamasını sağlamıştır. Örneğin, 1998 yılında turistler 2 gece konaklama yaparlarken 2005 yılında kalış süreleri 3 geceye çıkmıştır. Bu faaliyetler, yerel ekonomiye önemli bir gelir sağlamıştır. Çünkü görünmez ihracat kalemi olarak da adlandırılan turizmde, turistler kaldıkları süre boyunca harcamalar yaptıkça bu sürelerin uzamasının etkisiyle de ek kamu geliri oluşmakta ve ülke vatandaşlarının da kişi başı gsmh payında artışlar meydana gelmektedir. Tanzanya'daki yoksul yanlı turizmin uygulamasına ikinci örnek ise; bir kahve kooperatifinin hem çiftçileri korumak hem de gelir elde edilmesi ve süreç içinde çiftçilerin becerilerinin geliştirilmesine yönelik proje hazırlaması olmuştur. Kilimanjaro Yerli Kooperatifi Birliği (KNCU) projenin % 50'sine sahip ve kahve çiftçilerinin faaliyetlerini koordine etmektedir. Projenin diğer %50'sine ise Kırsal Kooperatif Dernekleri sahiptir. Derneğe üye olan kahve üreticileri kahvelerini KNCU'ya satmaktadırlar. Bu kapsamda çiftçileri korumak için teşvikler de sağlamaktadır.

Tanzanya'daki yoksul yanlı turizmin uygulamasına üçüncü örnek ise; Zanzibar şehrinde Çevrenin Korunması Ve Yoksul Yanlısı Turizm İçin Kelebek Çiftçiliği Projesi'dir. Proje ile oluşturulan Manyara ve Zanzibar Kelebek Merkezleri, turistlerin botanik bahçelerinde kelekleri görebilecekleri turistik çekim merkezleridir. Yerel çiftçiler tarafından yetiştirilen kelekler bu merkezlere gönderilerek satılabilmektedir. Afrika'da yer alan Zambiya'da Pazar için tamamlayıcı ürün oluşturmak için proje başlatılmıştır. 1997 yılında başlatılan Kawaza Köyü Turizm Projesi kapsamında köy hayatının yaşatılması amacı ile bir tur operatörü olan Robin Pope Safaris, turistlere yönelik köy turları düzenlemeye başlamıştır. Bu köy turlarına okul, kilise, klinik ziyaretleri de dâhildir. Aynı zamanda da yerel yiyecekler ve geleneksel danslar gibi kültürel eğlenceler de sunulmaktadır. Ancak bu turlar gününbirlik olarak gerçekleştirilmekte ve turistlerin ancak dörtte biri

kamp alanındaki konaklama tesislerinde geceleme yapmaktadır. Turistler için sazlardan yapılmış olan geleneksel yapıdaki dağ evlerinde konaklama olanakları sunulmaktadır (Kafa,2014:62-63).

Alexandra: Turizm; gelişme kaydedip, günden güne sürdürülebilir hale gelerek yoksulluk azaltıcı politikaların kilit noktası olması sonucunda, hükümetlerin gözde sektörü olmuştur. Bu doğrultuda gözde sektör olan turizmi, yoksulluk azaltıcı perspektifte kullanan destinasyon merkezlerinden birisi de Güney Afrika' nın, Johannesburg Eyaleti' nin Alexandra Kasabası'dır. Bölgenin temel işgücü kolu 'boncuk İşlemciliği' dir. Boncuk işlemciliği aynı zamanda bölgenin çok kültürlü yapısını temsil etmektedir. Kültürel malzemeleri ekonomilerini geliştirmek için kullanma fırsatı yakalayan Alexandra halkı, özellikle boncuk işleme, satışı, pazar olanaklarıyla birlikte önemli gelirler elde etmektedir. Alexandra'ya gelen turistler, kültürel önemi olan boncuk pazarıyla yakından ilgilenmektedir. Çeşitliliği ve farklı tip boncukların bu zanaat için kullanılmasından dolayı çağlar boyunca, Alexandra' da turistlerin boncuklara olan ilgisi azalmamıştır (Allie,2013:4). Alexandra için uygulanmış olan; hem doğrudan hem dolaylı gelirleri arttırmayı hedefleyen Alexandra Yenileme Projesi (ARP) ile, Alexandra'daki turizmin gelişimi ve turizm pazarlarının değişimi planlanmıştır. Bu planlar doğrultusunda tur rehberliği fırsatları, konaklama, pansiyon sahipleri için beceri gelişimi ve yerel halkın güçlendirilmesi arzu edilmiştir. Turizm alanında istihdam faaliyetlerinde bulunmak isteyen girişimciler desteklenip, gerekli teşvikler de verilmektedir. 2006 yılında Norveç'ten alınan mali yardımlar ve devlet desteği ile turizm alanında projeler sürdürülebilir hale getirilmeye çalışılmaktadır. Uygulanmış olan vaka örneğinde; boncuk işlemciliği, yörenin çekiciliğini artırmakla birlikte, kültürel yapıya ilgiyi artırıp, yerel halka istihdam sunmaktadır. Aynı zamanda, Alexandra' nın spor gibi pek çok alandaki faaliyetlere ev sahipliği yapması; turizm sektörünü de geliştirerek eğlence, beraberinde geleneksel yiyeceklerin tedariki ve yerel turlar düzenlenmesi gibi birçok sektörde zincirleme etkiler oluşturmuştur.

Ekvador, Tropic Ecological: Otantik destinasyon merkezlerinden birisi olan Ekvador Cumhuriyeti, Güney Amerika' da yer almaktadır. Kuzeyinde Kolombiya, doğusunda ve güneyinde Peru ile komşudur; batısında ise, Büyük Okyanus vardır. Yoksul yanlı turizmin en belirgin örneği; Amazon Ormanları' nın en iyi korunmuş bölgesinde yer alan Kapawi Ecolodge'dir. Bölgeye ancak küçük uçaklar ile ulaşılabilir. Turistler için sağlanan aktiviteler; kuş gözlemciliği, akarsu etkinlikleri, trekking, gece yürüyüşleri, kampçılık ve Achuar Topluluk Ziyaretleridir. Achuar Topluluk Ziyaretleri, Achuar insanları için önemli bir kültürel katkı sağlayan en popüler etkinliklerinden birisidir. Kapawi Ecolodge'de 20 tane sazdan yapılmış loca da bulunmaktadır ve loca 50 kişilik kapasiteye sahiptir. Turistler girişte günlük 10 dolar ödeme yapmaktadır ve bu gelir doğrudan yerel halka gitmektedir. Böylece locada konaklayan turistler bölgedeki sağlık, iletişim, ulaşım ve eğitimle ilgili projelerin gelişmesine katkıda bulunmuş olmaktadır (Kafa; 2014:89)

Makuleke ve Manyeleti: Güney Afrika Hükümeti, daha önce bahsi geçen vaka örneklerinde olduğu gibi; yoksul yanlı turizmi, kentsel yatırım ve büyüme stratejilerinin bir parçası olarak büyümeyi teşvik etmek ile sosyal hedefler arasındaki zıtlığa açıklık getirmek için kullanmıştır. Güney Afrika' nın belirlemiş ve uygulamış olduğu turizm projelerinden olan, Manyeleti Av Rezervi ve Makuleke Sözleşmeli Parkı incelenmiştir. Manyeleti Av Rezervi, Kuzey Eyaleti Devleti'nin ticarileştirme programının odaklarından biri ve Phalaraborwa SDI tarafından fazlasıyla desteklenmektedir. Makuleke Sözleşmeli Parkı hem SDI (spatial development initiative) hem de CPPP (Community–Public– Private Partnership (in South Africa)) programları tarafından desteklenen topluluk temelli bir girişimdir. CPPP programı; turizm sektöründeki gelecek aktivitelere rehberlik etmek için pilot proje olarak kullanılmaktadır. Manyeleti Av Rezervi ile ilgili birkaç ihale alınmış her biri yerel hizmet dağılımı, yerel istihdam, dış kaynak ve eşit paylaşım ile ilgili politik ihalelerdir. Makuleke'de ise yeni kurulan Topluluk Mülkü Kuruluşu (TMK) (CPA) ihale sürecinde CPPP programından yardım almaktadır ve arttırmacılar tarafından ihale dokümanlarında benzer bir grup sosyo-ekonomik sorun belirtmeleri istenmektedir. Yeni ayarlamalar her ne kadar eskinin imtiyaz anlaşmalarına göre belirgin bir gelişme olsa da yoksul yanlı girişimlerin pratikte ne kadar ileriye gideceğini söylemek mümkün değil; çoğu şey girişimleri zorunlu sözleşmelere çevirmeye ve karşı

tarafın uyduğundan emin olmaya dayalıdır. Projelerin ulaşmak istediği 3 temel konu vardır:(Ashley vd,2001:8)

- ✓ Sağlam toprak hakları mevcut ise var olan topluluğun turizm kazançlarından gelen bağışların alıcısı olduğu modellerden, topluluğu girişimde payları olduğu için güçlendiren modellere geçmenin daha kolay olduğunu,
- ✓ Yoksul yanlı hedefleri izlemek ile özel yatırımı güvence altına almak arasında bir gerginlik olduğunda; bahsi geçen gerginliğin görmezden gelinmemesi ve gerginliğin sebeplerinin belirlenmesi gerekmektedir.
- ✓ Bölgenin ticari çekiciliği hem finansal kazançların ölçüsü açısından hem de özel sektörle yoksul yanlı girişimler sağlamak açısından kritik olduğunu vurgular.

3.2.2. Asya Ülkelerinde Yoksul Yanlı Turizm Uygulamaları

Asya, son yüzyılda dünyanın en hızlı büyüyen marketi olmuştur (WTO 2006). İçinde bulunulan durumun böyle olmasında, Asya Ülkeleri' nin uluslararası alandaki seferlerin sayısının 1950'deki 25 milyondan 2004'teki tahmini 763 milyona kadar büyük bir artış kaydetmiş olması ve bu artışın yıllık %6.5'lik bir büyüme oranına tekabül etmesi en temel göstergedir. Aynı dönemde Asya ve Pasifik bölgesindeki uluslararası seferlerin sayısı 0.2 milyondan 153 milyona çıkmıştır. Bu %13'lük bir büyüme oranını gösterir, bu oran Orta Doğu (%10), Avrupa (%6) ve Amerika (%5)'dan daha yüksektir. Asya ve Pasifik bölgesinde, uluslararası turizm gelirleri 1950'de 40 milyon dolardan 2004'te 125 milyar dolara yükselmiştir. Günümüzde ise Asya ülkelerinin turizmden elde ettiği gelir artarak devam etmektedir. Çin Halk Cumhuriyeti (ÇHC), Kore Cumhuriyeti, Malezya, Tayland, Endonezya ve Hindistan Asya'daki büyük turizm merkezleri olmuştur.2010-2015 yılları arasında Asya Pasifik Ülkelerine en fazla seyahat yapılan ülkenin Çin ve Çin'i takiben Güney Kore'nin ikinci sırada yer aldığı bilgisi söz konusudur. ITB (Berlin Uluslararası Turizm Fuarı) her yıl araştırma kuruluşlarına yaptırdığı Dünya Seyahat Eğilimleri Raporu'nda; 2016 yılının ilk sekiz ayına yönelik sonuçları açıklamıştır. Rapora göre Asya'da büyük bir yükseliş beklenirken ABD'de orta düzeyde yükseliş beklenmektedir. Asya'nın 2016 yılında yurt dışı seyahatlerde başı çeken bölgesi % 18 artış ile Çin olurken bu ülkeyi % 11'lik artış ile Güney Kore izlemiştir. UNWTO ile örtüşen bu verilere göre 2017'de tüm olumsuzluklara rağmen, Asya'daki yurt dışı seyahatlerde % 6'lık bir artış öngörülmüştür (İbiş ve Batman, 2017:15). Asya Kıtası'ndaki ülkelerin turizm harcamaları 2010 – 2015 yılları arasında Çin ve Güney Kore haricinde; diğer ülkelerde yıldan yıla dalgalanmalar meydana gelmiştir. Turizm sektöründeki bu dalgalanmaları meydana getiren unsurlar ise; ülkelerin seyahat özgürlüğünde bir takım engellerin ortaya çıkması, sosyal güvenlik sistemindeki aksamaların oluşması, bireylerin boş zaman imkânlarının kısıtlı olması ve her şeyden önemlisi ise gelir düzeyidir. Bu gibi faktörler beraberinde turizmin çarpan etkisini de kısıtlamaktadır. Yine bu durumun aksine; Asya'nın turizm sektörü incelendiğinde; turizmde ilgili destinasyon merkezinin iki sebepten dolayı kayda değer bir büyüme potansiyeline sahip olduğunu görebiliyoruz: Bu sebeplerden birincisi, kıtada mevcut olan ve tamamen kullanılmayan doğal mirasların varlığıdır (Harrison 1992). Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Organizasyonu'nun belirlediği dünya mirası alanlarını turizm kaynağı zenginliğinin bir göstergesi olarak kabul etmektedir. Bu doğrultuda, Avrupa ve Kuzey Amerika 436 alanla (ki dünya toplamı 830) ve yıllık 509 milyon uluslararası turistle önde olurken, buna nazaran Asya 167 dünya mirasına ve yıllık 153 milyon uluslararası turist çekme potansiyeline sahiptir. Miras alanı başına turist seyahati bakımından Asya; Avrupa ve Kuzey Amerika'dan yaklaşık %20 daha geridedir. Asya turizm sektörünün gelişmesinde ikinci sebep ise; Asya'nın yüksek nüfusu ve günden güne artmakta olan geliriyle, iç turizm talep potansiyelinin fazla olmasıdır. Dünya'da en çok turist ağırlayan ve gönderen bölgenin Avrupa'dan sonra Asya Pasifik bölgesi olduğu bilinmektedir. Asya Pasifik bölgesinde yer alan ülkeler sahip oldukları nüfus ile de dünyada önemli yer tutmaktadır. Asya Kıtasında yer alan Hindistan' a bağlı Kumarokom, Karela ve Nepal için yürütülen turizm faaliyetleri şunlardır;

Hindistan: Hindistan; eğlence tarzları, gelenekleri, yemek kültürü ve renkli yaşamıyla dünyada adından çokça söz ettiren bir ülkedir. Güney Asya'da yer alır. Batısında Pakistan, kuzeydoğusunda Çin Halk Cumhuriyeti, Nepal ve Butan, doğusunda ise Bangladeş ve Myanmar yer almaktadır. Aşağıda Hindistan' a bağlı, Kumaromkom ve Karela ile Nepal' de uygulanmış olan yoksul yanlı turizm çalışması verilmiştir.

- ✓ **Kumaromkom ve Karela:** Kumaromkom; çeşitli bitki örtüsü ve egzotik görünümü olan Hindistan' a bağlı bir köydür. Egzotik görünümünün olmasının yanı sıra bölgeye ana cazibesini Vembanad Gölü katmaktadır. Bölgenin doğal çekiciliği ile birlikte tarımda benzersiz tarza sahip olması da, turizm çekme potansiyelini artıran unsurdur. Kumaromkom' da yapılan ilk çalışma, bölgede sorumlu turizmi geliştirme ve yoksulluğu azaltma üzerine olmuştur. Turizm sektörünün bir yerde gelişebilmesinde anahtar koşul” farkındalık” unsurudur. Farkındalık yaratılarak, turizm sektörünü canlandırma amacıyla yapılan bu çalışma da, yerli halkı turizm işletmeleri ve pazarlarıyla ilişkilendirip, anket ve analiz bulguları dâhilinde, Kudumbaşree, Pançayat, Karela Turizm Seyahat Akademik Çalışmaları Enstitüsü (KTSAE) vasıtasıyla çalışmalar yapılmıştır.

KTSAE 'nin çalışmalarından sonra, Sorumlu Turizm girişimi gerçek ve kayda değer sonuçlar elde etmiştir. Bunlar(Michot,2010):

- ✓ Yerel tarım üretiminde kayda değer artış
- ✓ Bir yetiştirme takviminin oluşturulması
- ✓ Enflasyon ve pazar sallantılarını önlemek için sabit fiyat sistemlerinin oluşturulması
- ✓ Toplamda 460 kişiden oluşan 10 Karşakasamiti (çiftçi grupları) oluşturulması
- ✓ Toplamda 250 kadından oluşan 20 Kudumbaşree biriminin oluşturulması
- ✓ Kadınlara odaklı 5 mikro girişim kurulması vb sonuçlar elde edilmekle birlikte; 1 adet kadın balık işleme birimi, 1 adet kadın tavuk işleme birimi, 1 adet kadın Çappathi (yerel ekmek) işleme birimi, 2 hindistan cevizi sağlama birimi ile kadın mikro girişimciler ön plana çıkmıştır. Çalışmaları Enstitüsü(KTSAE) vasıtasıyla çalışmalar yapılmıştır.

Sorumlu Turizm girişimi bu tarım projesi ile Kumarakom'da 1350 kişiye net fayda sağlanmıştır. Kumarakom' da diğer bir vaka örneğine öncülük yapan projenin adı ise; “Kumarakom'da Köy Hayatı Deneyimi” (Village Life Experience) dir. Turistlere köylülerin gerçek hayatının nasıl olduğunu deneyimleme imkânı sunulmuştur.

- ✓ Sorumlu Turizm girişiminin uygulanması; sosyoekonomik hayatta kadınların ön plana çıkmasına alternatif sunmuştur. Kudumbaşree'nin kadın iş gücünün faaliyetlerini gözlemlemesiyle; 760 kadın yetiştirme programında, 35 kadın pazarlama aktivitelerinde, 30 kadın yerel sanat gruplarında, 45 kadın köy turları grubunda yer almıştır. Böylece dikkatli yönetilmiş bir turizm endüstrisi; yoksul köylü kadınların gittikçe güçlenmelerini, aileleri ve toplumdaki konumlarını iyileştirmelerini sağlayabilmekte (Michot,2010) ve toplumda eşitlikçi yapı oluşturmaktadır.
- ✓ **Nepal, SNV (Netherland Development Organization):** Humla Turizm: Hindistan'ın kuzeyinde ve Çin'in Tibet özerk bölgesinin güneyinde yer alan Nepal'de, ülke nüfusunun %30'luk kısmı yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır. SNV-Nepal turizm projesi Nepal'in gayet yoksul bir bölgesinde bir gelişim ajansının sosyal mobilizasyon, katılım planlaması ve kapasite inşası aracılığıyla yerli topluluklarla çalışma yaklaşımını incelemektedir. Çalışma 'ithalin yerini almak' işleminin kıymetli bir örneğini sunmaktadır. Flemenk İlerleme Ajansı SNV, Bölge Ortakları Programı (BOP) (DPP) aracılığıyla köy ve bölge ilerletme komiteleriyle, devletten bağımsız organizasyonlarla ve özel sektörle beraber 'köy seviyesindeki kadınların ve dezavantajlı grupların menfaati' için turizmin

geliştirilmesi Kuzey-Batı Nepal'in ücra Humla Bölgesi'ndeki hedeflerinden sadece birisidir. SNV'nin yoksul yanlısı turizm stratejisi Khatmandu temelli trekking ajanslarının aksine yoksulları ve güçten düşmüşleri destekleyecek girişimler kurmak etrafında dönmektedir. Bu yüzden girişimin odağı yerel seviyede trekking patikasının üzerindeki belirli topluluklardadır. Yoksul yanlısı turizm stratejisinin odağı topluluk temelli organizasyonların ilerletilmesi aracılığıyla sosyal mobilizasyondur. SNV ayrıca yoksulların mikro girişimler kurması ve istihdam fırsatlarını değerlendirilmesi için iş planlaması ve eğitimi ile de ilgilenmektedir.

Batı Nepal'de yer alan Humla District ise başka bir yoksul yanlısı turizm çalışması örneğidir. Humla, Tibet sınırında ve Nepal'in de kuzeybatısında yer almaktadır. Soğuk hava koşulları nedeniyle yolları ve iletişim altyapısı yetersiz durumdadır. Arazi ve hava koşullarının da olumsuz olması nedeniyle yörenin kalkınabilmesi oldukça zordur. Humla' da turizmin gelişmesi de oldukça sınırlıdır. Örneğin 1996-2000 yılları arasında her yıl 626 kişi ziyaret etmiştir. Hollanda Kalkınma Örgütü (SNV), Nepal Hükümeti ile ortaklaşa 1980 yılından bu yana yöredeki yoksulluk oranını azaltmak için Nepal'de faaliyet göstermektedir. Bu kuruluş tarafından yörede sürdürülebilir turizmi geliştirme programı başlatılmıştır. Programın hedefi yoksul yanlısıdır ve Humla halkını ekonomik ve sosyal anlamda güçlendirmeye odaklanmaktadır. Aynı zamanda yoksulların kendi kaynaklarını yönetebilmeleri için eğitim ve finansman desteği; süreçte eğitim, stratejik planlama, organizasyon el gelişim ve fon gibi konularda destekler sağlanmıştır. Böylece Himalaya'larda doğa yürüyüşü etkinlikleri gelişmiş ve bu durum yoksullar için turizmin yararlı olmasına neden olmuştur. St. Lucia örneğinde olduğu gibi Nepal'de de yoksul yanlısı bir yaklaşımın başarılı olabilmesi için öncelikle yerel yönetimler, turizm yatırımcıları, STK'lar ve bağışçılar arasında ortaklıklar geliştirilmiş ve devlet kurumları ile finansman kurumları arasında ortaklıklar oluşturulmuştur (Kafa,2014:84). Dünya üzerinde yoksulluğu azaltmak her ne kadar turizmin görevi olmasa da; turizm sektörü içinde bulunduğu diğer sektörleri etkileyerek, yoksulluğun azaltılmasında önemli bir politika aracı olmuştur. Yoksul yanlı turizm yaklaşımında ülkeler bazında uygulanan proje örneklerini incelediğimizde belirgin sonuçlara varabiliyoruz ve hepsinin ortak noktası yoksulluğu azaltıp gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde istihdamı artırmak ve global ölçekte farkındalık yaratmaktır.

3.3. Gelişmiş Ve Üçüncü Dünya Ülkelerinde Yoksul Yanlı Turizm Uygulamalarının Güçlü/Zayıf yönleri

Güçlü Yönler

- ✓ Sektördeki global eğilimlerin ve trendlerin izlenmesi; küresel talepler baz alınarak yerel seviyede planlama ve düzenlemelerin yapılması, uygun tasarımların hazırlanması, projelerin geliştirilmesi, altyapı ve yatırım çalışmalarının tamamlanması
- ✓ Turizm sektörünü baz alan kalkınma anlayışının, yoksullukla mücadele odağında nasıl oluşturulacağını çözümlenmesinin yapılması ve buna yönelik yol haritasının oluşturulması
- ✓ Kamu kurum ve kuruluşları vasıtasıyla yoksul yanlı turizm yaklaşımının içselleştirilerek plan ve programlara yansıtılması
- ✓ Ekonomide kadınları önemli bir aktör olarak değerlendiren ve cinsiyet eşitsizliğine dayalı normların önüne geçmeyi hedefleyen çalışmaların planlanması ve yapılması,
- ✓ Yoksul kesimlere kişisel ve mesleki gelişim alanlarında eğitimler verilerek, turizm sektöründe istihdam eden yoksul sayısını arttırmak,
- ✓ Yoksul kesimlerin müteşebbis ya da küçük işletmeci olması çerçevesinde gerekli desteklerin sağlanması,
- ✓ Yerel halkın karar alma süreçlerine katılımının planlama boyutundan başlanarak proje uygulama süreçleri boyunca devam ettirilmesi ve yerel halkta farkındalık oluşturulması,

- ✓ Turizm yatırımları vasıtasıyla oluşan kültürel, sosyal, toplumsal varyasyonlardan yoksul kesimin nasıl etkileneceğinin belirlenmesi ve olumsuz yöndeki etkiler için önlemler alınması
- ✓ Özel kesim ve yoksullar arasında koordinasyon, iletişim ve işbirliğini kuvvetlendirecek işleyişin sağlanması,
- ✓ Turizm altyapısını iyileştirme amacıyla projelerden-planlardan mahrum kesimlerin faydalanmasının sağlanması,
- ✓ Tarihi ve kültürel dokuyla beraberinde doğal güzelliklerinde önemini dikkate alıp, hem koruyucu hem de kollayıcı tedbirlerin yerel halkla birlikte alınması gerekmektedir.
- ✓ Turizm işletmelerinde yoksullara istihdam sağlamak,
- ✓ Turizm işletmelerine girdi olacak mal ve hizmetlerin öncelikle yoksul kesimden tedarikinin sağlanması,
- ✓ Turiste dolaysız yapılacak olan mal ve hizmet satışlarının yoksullar aracılığı ile yapılması ve bu sayede yerel halk ve turist arasında bağ kurulması,
- ✓ Yoksulluğun azaltılması veya ortadan kaldırılmasına yönelik programların ve projelerin turizm kazançları ya da alınan karları üzerinden vergilerden yararlanması,
- ✓ Küçük veya orta ölçekli turizm işletmelerinin yoksullar aracılığı ile kurulması ve faaliyete geçirilmesi
- ✓ Turizm ortakları ya da turistlerce ziyaret edilen bölgelerdeki sosyal projelerin (HIV/AIDS) gönüllü olarak desteklenmesi
- ✓ Yoksul toplumların, turizm yatırımlarından fayda sağlamaları olarak belirtilmiştir.

Zayıf Yönler

- ✓ Pazarlama olanaklarının kısıtlı olması ile birlikte politik çatinin sağlanamaması,
- ✓ Seyahat acentelerinin; ülke içinde serbest dolaşıma yönelik engellerinin olması ve ülkeden çıkışta götürülecek döviz miktarında kısıtlamalar yaratması
- ✓ Ülkelerdeki vergi oranı ve KDV farklılıklarının olması
- ✓ Turizm alanına daha fazla yatırımlar gerekmesi
- ✓ Kambiyo senetlerinin hizmet faaliyetlerine ilişkin ödemelerinde sorunların ortaya çıkması
- ✓ Dünya turizmin gelişmesiyle birlikte aynı zamanda çevre kirliliğinin de artış göstermesi ve ekoloji dengeyi bozması
- ✓ İstihdam olanaklarının mevsime bağımlı olması
- ✓ Faydaların dengesiz coğrafi dağılımı. Ülkenin her bölgesinde eşit miktar da turizm faaliyetlerinin gerçekleşmemesi
- ✓ Yetersiz kalite standartları
- ✓ Turizm beklentilerini karşılama kapasitesinin düşüklüğü
- ✓ Resmi ve gayri resmi sektörler/yerel tedarikçiler arasındaki bağlantı eksikliği
- ✓ Yoksulların katılımı için ileriye dönük hükümet desteği eksikliği,
- ✓ Konaklama imkanlarının kısıtlılığı ve özel sektörlerin çıkarları
- ✓ Kamu ve özel sektörün uyumsuzluğu
- ✓ Turizm gelirleri uzun süreçli olduğu için istenilen karın hemen elde edilememesi

- ✓ Çeşitli nedenlerden doğan ulaşım sorunları
- ✓ Hükümet desteklerinin sürdürülebilir turizme yönlendirilememesi
- ✓ Turizmden elde edilen gelirin devamlılığının sağlanamaması

Kendi içinde yüksek heterojenliğe sahip olarak tanımlayabileceğimiz yoksul yanlısı turizm proje örneklerinin güçlü/zayıf yönlerini açıkladığımızda; yoksulluğun azaltılmasında turizm kilit nokta olarak görülmektedir. Dünya’ da yoksulluğun azaltılmasına yönelik yapılan turizm çalışmalarında, İngiltere proje örneğinde olduğu gibi; turizme gerekli önem verilmektedir. Bu amaçlarla Asya Kalkınma Bankası, İngiltere Uluslararası Kalkınma Departmanı, Hollanda Kalkınma Örgütü gibi kuruluşlar gerekli teşviklerde de bulunmaktadır. Turizm proje örneklerinde olduğu gibi; yerel yönetimler arasında dayanışma vardır ve koordineli çalışmalar mevcuttur. Avrupa Birliği örneğinden yola çıkarak; turizmde alt yapının sağlanması amacıyla turizm sektörünün bir bütün halinde ilerleme kaydetmesi için gerekli görülen çalışmalar yapılmaktadır. Afrika ülkelerinden birisi olan, Tanzanya’ da yerel toplulukların turizme katılımının beklenen düzeyde olmaması zayıf yönlerinden birisidir. Ancak buna nazaran sivil toplum kuruluşları gibi yerel ekonomik kalkınmanın aracı olan kuruluşlar; üzerine düşen sorumlulukları yerine getirmektedir. Yine Hollanda Kalkınma Bankası’ nın desteği ile, işsiz genç kesimin turizme yönelik faaliyetlere katılımını sağlamak ve işsizliği azaltmak için yapılan çalışma; turizmin istihdam artırıcı araç olduğunu gözler önüne sermektedir. Turizm; yoksul kesimlerin istihdama katılımını artırmış ve çiftçilerde gerekli farkındalıklar sağlamıştır. Halk turizm konusunda gerekli eğitimleri aldıkça ve bu doğrultuda çalışmalar yapıldıkça, kurslar verildikçe yerel halkın katılımında da artışlar olacaktır. Yoksul yanlı turizmde önemli eksikliklerden biriside; eğitim eksikliğidir. Bu doğrultuda turizme yönelik çalışmaların sürekliliği önem arz etmektedir. Turizmde rekabet edilebilirlik, uygulanmakta olan proje ve faaliyetler için önemli bir unsurdur. Dünya’ da yoksul yanlısı turizmde kadın istihdamı önemli noktadadır. Bu sonuca Alexandra’da ki proje örneğinden varabiliyoruz. Ülkelerin, mevcut olan ve kullanılmayan doğal mirası o ülkenin turizm potansiyelini, Asya Ülkeleri’nde olduğu gibi artıran bir unsur olmuştur. Dünya’da yoksul yanlısı turizmde genel olarak değerlendirme ve güçlü/zayıf yönleri bu durumda olsa da; “turizm” dünyada yoksulluğu azaltmada önemli bir araç durumundadır.

4. TÜRKİYE’DE YOKSULLUKLA MÜCADELEDE TURİZMİN ROLÜ

4.1. Türkiye’ de Yoksulluğun Boyutu

Ülkemizdeki; yoksullukla ilgili bilgilere; Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) vasıtasıyla ulaşabilmekteyiz. TÜİK’ in gerçekleştirmiş olduğu 2002 yılı Hane Halkı Bütçe Anketi ile Türkiye’de ilk defa yoksulluk sınırı ve yoksulluk oranı resmi bir kamu kurumu tarafından açıklanmıştır. TÜİK, sonraki yıllarda da yoksulluk araştırmalarına devam etmiş ve yıllar itibariyle Türkiye’deki fert yoksulluk oranları kırsal-kent bazlı ayrı ayrı açıklanmıştır. Bahsi geçen çalışmalarda verilerde; kişi başına günlük 1, 2,15 ve 4,3 dolar elde eden fertlerin oranları da hesaplanmış ve uluslararası platformda kabul edilen bu göstergelerin hesaplanması ile birlikte Türkiye’deki yoksulluk düzeyini diğer ülkeler ile karşılaştırma imkânı doğmuştur (İncedal, 2013: 47).TÜİK verilerine göre Türkiye’nin 2006- 2015 yılları arasındaki fert yoksulluk oranlarına bakıldığında, 2006 ‘da gıda yoksulluğu 0,74 iken 2007 yılında bu oran azalmaya başlamış ve 2007-2009 yıllarında 0,48 oranında olmuştur. Türkiye’de 2006 yılı itibariyle, satın alma gücü paritesine göre kişi başı günlük harcaması; 1 doların altında kalan fert mevcut değildir. Satın alma gücü paritesine bakıldığında kişi başı günlük 2,15 dolar altı ve kişi başı günlük 4,3 dolar altı olarak tanımlanan yoksulluk sınırlarında bulunan fert yoksulluk oranlarında da yıllar itibariyle azalma meydana gelmiştir(www.tuik.gov.tr).Türkiye’de gelir dağılımı ve yoksulluk verilerine bakıldığında önceki yıllara göre günümüzde bir takım iyileşmenin olduğu görülmektedir. Bazı yıllarda gelir dağılımında daha pozitif gelişmeler yaşanarak gelir adaletsizliği azalmışken bazı yıllarda ise gelir dağılımı sabit kalmış ya da gerilemiştir. Yoksulluk verilerine bakıldığında da benzer durumla

karşılaşılmaktadır. Buna ek olarak ülke içinde ve dışında yaşanan ekonomik krizler gelir dağılımı ve yoksulluğu da etkilemektedir.

4.2. Yoksulluğu Azaltmak İçin Yapılan Turizm Uygulamaları

Türkiye Cumhuriyeti geçmişten günümüze yoksullukla mücadelede bir takım politika esasları belirlemiştir. Bu politika esaslarında turizm önemli bir yer tutar. Türkiye’de uygulamaya konulan yoksul odaklı kırsal kalkınma projeleri ele alındığında; ilk olarak 1950 sonrası “örnek köyler”, “merkez köyler” gibi projelerin olduğu dikkat çekmektedir. Başlangıç tarihi 1950’lere dayanan kırsal kalkınma yaklaşımları zaman içinde teknolojik ve sosyo-ekonomik faaliyetlerin etkisi ile farklılıklar göstermiştir(Kafa, 2014: 97).Türkiye’ de kamu kurum ve kuruluşları tarafından uygulanan kırsal kalkınma projelerinde; kırsal kalkınmanın sağlanması, kırsal kesimde yaşayan yoksul bireylerin yaşam kalitesinin iyileştirilmesi beraberinde göç ve istihdam sorunlarında yerinde çözümler üretilmesi ve kırsal kesimde alt yapı sorunlarının giderilmesi hedeflenmektedir. Kamu kurum ve kuruluşlarının belirlenen hedefleri doğrultusunda yapılan çalışmalarla birlikte; gönüllü kuruluşlar da ilgili çalışmaları yapmaktadır. Gönüllü kuruluşların projelerinde gönüllülük esasının öne çıkması, çiftçi ve kırsal alan koşullarının göz önüne alınarak kırsal alan projelerinin uygulanması gibi sebepler bu projelerin başarısını arttırmaktadır (Üzülmez ve Altınok, 2009: 1). Uluslararası kuruluşların desteklediği kırsal kalkınma projeleri daha çok sosyal riski azaltma projesi kapsamında olup, kırsal alanlar ile kentsel alanlar arasındaki gelişmişlik farklarını azaltmak, herkese eşit imkânları sunmak, kırsal alanlarda yaşayanların da kültürel, çevresel ve teknolojik değişiklikleri görmesi ve benimsemesini sağlamak, güçlü bir dünya oluşturmak gibi amaçları kapsamaktadır (Kafa, 2014: 98). Dünya Bankası; daha çok yoksulluğun azaltılması, kırsal altyapının geliştirilmesi, kadınların ve işsizlerin eğitimi gibi alanlara yoğunlaşmıştır. Avrupa Birliği ise daha çok GAP Projesi kapsamında, sosyal, ekonomik, tarımsal ve fiziksel sürdürülebilirlik konusundaki projeleri desteklemiş ve diğer uluslararası kuruluşlar gibi yoksulluk, eğitim ve sosyal farklılıkların azaltılması gibi konulara ağırlık vermiştir (Üzülmez ve Altınok,2009). Gelişmekte olan ülkeler; yerel ihtiyaç ve beklentilerine dayanarak, kendi ulusal yoksullukla mücadele izlemlerini oluşturmaya ve geliştirmeye çalışmaktadır. Bu doğrultuda; Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) ulusal kalkınma yöntemlerini desteklemektedir. Belirlenen yöntemlerin en etkin biçimde uygulanmasına yardım eden UNDP, inovasyon odaklı pilot projelere dayanak olmakta ve küresel ölçekteki uygulamalarla ilgili kaynaklar arası bağlantıyı sağlamaktadır. Birleşmiş Milletler; daha çok sosyal hizmetler, üretkenliğin artırılması, sürdürülebilirlik, yerel girişimlerin desteklenmesi, doğal kaynakların korunması ile hareket edip, sosyal kalkınma, istihdam, kadınların ekonomik ve sosyal alanda güçlenmesi, muhtaç durumdaki çocuklara yardım gibi amaçları hedeflemektedir. Bu amaçla Türkiye’ de bölgeler arası yaşanan eşitsizliğin azaltılması doğrultusunda BM Kalkınma Programı Türkiye Temsilciliği, yoksulluğun azaltılmasına yönelik geliştirilen hedefleri desteklemektedir (<http://www.undp.org>). Aynı zamanda Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) Binyıl Kalkınma hedeflerinden aşırı açlığı ve yoksulluğu ortadan kaldırmak için Doğu Anadolu Turizm Kalkınma Projesi’ni 2007-2011 yılları arasında Çoruh bölgesinde gerçekleştirmiştir. Proje, bölgesel ve kırsal kalkınma stratejileri için belirleyici bir model oluşturmanın yanında Doğu Anadolu Bölgesi, özellikle Çoruh Vadisi’nde tarıma alternatif sektörleri geliştirirken yöre halkı da gelir sağlamaktadır (<http://www.tr.undp.org>). Yine Türkiye’ de Avrupa Birliği (AB) aday ve potansiyel aday ülkelere destek amacıyla 1085/2006 sayılı Konsey Tüzüğü çerçevesinde Katılım Öncesi Yardım Aracı’nı (Instrument for Pre-Accession Assistance- IPA) oluşturmuştur. IPA desteği beş bileşeni içermekte olup, Türkiye IPA tüzüğünde yer alan aday ülke statüsünde bütün bileşenlerden yararlanabilmektedir. Kırsal alanda ekonomik faaliyetlerin çeşitlendirilmesi altında yer alan kırsal turizmin gelişimi 2007-2013 yılları arasında uygulanmış olup, IPARD Programında çeşitli açılardan desteklenmiştir. Desteklenen alanlar ise şu şekildedir: açık hava eğlence ve spor faaliyetleri, atlı sporlar, doğa ve çevre keşifleri, yerel mirasın keşfi ve yerel turizmin teşvikini amaçlamaktadır.(Ün vd, 2012: 348).Ülkemizde; yoksulluğu azaltmada gerek kamu kurum ve kuruluşları gerekse gönüllü kuruluşlar aracılığıyla yoksulluğu

azaltmak ve turizmi bu nihai amaçta bir üs olarak kullanarak yapılan günümüze kadar uygulanmış ve uygulanacak olan vaka örnekleri ve sonuçları aşağıda verilmiştir.

Adana: Türkiye' nin sanayileşmiş kentleri sıralamasında dördüncü sırada yer alan Adana'nın tarımda ön planda olmasının sebebi; Seyhan ve Ceyhan gibi iki önemli ve verimli akarsu ağına sahip olmasıdır. Şehrin coğrafi konumunun getirdiği avantajlarla, kültürel dokusu da oldukça geniştir. Bölgenin geri kalmış yerlerinden olan Saimbeyli İlçesi merkeze en uzak ilçedir. İlçe geri kalmışlığa nazaran, Türkiye' de tespit edilen 400 kelebek türünün 160'ını sınırlarında barındırmaktadır. Adana Toros Dernekleri Federasyonu tarafından hazırlanan ve koordine edilen "Kendi Kelebeğini Keşfet" projesiyle bölge "niş turizm" merkezi haline gelmektedir. Bahsi geçen projede, kelebek izlemciliği ile eko turizmin gelişmesi hedeflenmekte ve beraberinde kelebek izlemciliği ile meydana gelen çekiciliğe paralel olarak konaklama kuruluşları, rehberlik işlevleri, hazır gıda ile restoran gibi ağırlama işletmeleri ve hediyelik eşya işletmelerinin gelişmesi ile doğrudan tarımsal ürün, ulaşım seyahat ve tanıtım hizmetleri ile dolaylı yoldan gelir sağlanacaktır. (<http://www.ekosaimbeyli.com/kendikelebegini-kesfet-projesi-70.htm>)

Adıyaman: İl Güney Doğu Anadolu Bölgesi'nde yer almakta aynı zamanda birçok kültürel ve tarihi dokuyu, mirası bünyesinde barındırmaktadır. Şehrin temel geçim kaynağı tarım, hayvancılık ve madenciliktir. SODES öncülüğünde başlatılan bir projede turizm sektöründe profesyonelleşmenin sağlanması ve istihdam yaratılması amacıyla 15 kişiye yabancı dil eğitimi, Adıyaman ilinin tarihi, sanat tarihi ve coğrafya gibi alanlarda tarih ve kültür eğitimleri sağlanmıştır. (<http://www.sodes.gov.tr>) Bahsi geçen çalışma ile Adıyaman ilinde; en başta kültürel yönden gelişme gözlenecek ve beraberinde istihdam şartlarının oluşmasıyla bölge ekonomisine katkı sağlanacaktır.

Balıkesir: Balıkesir; tarihi ve kültürel değerler bakımından zengin bir mirasa sahip olmasının yanında konumu ve doğası ile önemli bir turizm merkezi olma özelliği taşımakta, birçok tarihsel, ekolojik ve doğal cazibe alanını içinde barındırmaktadır. Kent, turizm çeşitliliği potansiyeli açısından oldukça zengindir. (<https://www.gmka.gov.tr:2012>) Bahsi geçen ilin Edremit ilçesinde; "Nar Kadın" olan girişimci projesinin amacı; kadın istihdamı kalitesini artırmak ve Gurme Turizmini geliştirmektir. (<http://www.edremit-to.org.tr:2015>) Nar Kadın Projesi'nde hedeflenen, zeytinyağından yapılan yöresel lezzetleri ön plana çıkarıp, markalaşmasını sağlamak ve gurme turizmüne destek olmaktır. Kişisel ve mesleki gelişim eğitimleri de bölge kadınlarına verilerek, üretilen yöresel ürünlerin turizm ürünü haline getirilmesi de turizmde sürdürülebilirliğin sağlanmasına örnek teşkil edecektir. İlgili projede, Edremit' in geleneksel kültürünü var eden ve yansıtan yöresel ürünler kadınların iktisadi hayatta güçlenmesine de destek olacaktır. Bu sayede bölgede kadınlar için farklı iş kolları oluşacak ve turizmin doğrudan etkilerinden olan gelir sağlama fonksiyonu da işlerlik kazanacaktır.(www.anadolufes.com.tr)

Batman: 4659,21 km² 'lik yüzölçümü ile Batman, %18'lik payı ile TRC3(Mardin, Batman, Şırnak, Siirt) Bölgesi'nin en küçük ilidir. Pek çok kültürün varlığına şahitlik eden Batman ili, İpekyolu üzerindeki konumuyla tarihin her sayfasında ticari benliğine sahip çıkmış, birçok medeniyetin gelişmesinde ve yayılmasında araç işlevi görmüştür. Dünyada benzeri az bulunan 4000'i aşkın mağaraya sahip olmasıyla Türkiye'nin en gözde yerlerinden birisi olmuştur. Dicle'nin aktığı topraklarda zengin tarihi geçmişini koruyan Batman, antik kent Hasankeyf ve tarihsel anıtlarıyla turizm açısından oldukça çekici bir bölgemizdir. (www.dika.org.tr) Meslek Edindirmeyle Gelecek Kaygısını Azaltma projesi SODES' in öncülüğünde Batman'da uygulanmaktadır. İşsiz ve mesleki becerisi olmayan 18-35 yaş arası bireyler, çeşitli meslek dallarında eğitime alınarak, mesleki becerileri artırma yoluyla istihdam edilmeleri sağlanmaktadır. 8 farklı mesleki eğitim sağlanan alanlar arasında turizmle ilgili olarak Garsonluk ve Servis Elemanı Mesleki Eğitim Faaliyeti, Turizm Rehberliği ve İngilizce Kurs Eğitimi Faaliyeti yer almaktadır. 400 kişinin katıldığı eğitimin sonunda 15 kişi proje kapsamında istihdam edilmiş ve 100 kişiye de staj imkânı sağlanmıştır (<http://www.sodes.gov.tr>)

Çoruh Vadisi: Türkiye'nin kuzeydoğusunda yer alan Çoruh Vadisi, 11. Yüzyılın ilk çeyreğinde oluşturulmuş Ortaçağ Gürcü Kiliseleri ile dikkat çekmektedir. (<http://www.choruh.com/tr>) 2007-2011 yılları arasında yoksulluğun azaltılmasının kurumsal odak alanı olarak belirlendiği Doğu Anadolu Turizm Kalkınma Projesi kapsamında Çoruh Vadisi'nde turizmle ilgili çeşitli konularda eğitimler verilmiştir. Verilen eğitimler şunlardır: 17 kişiye seramik eğitimleri, 26 kişiye Ev Pansiyonculuğu Bilinçlendirme Semineri, 27 kişiye Ev Pansiyonculuğu İşbaşı Eğitimleri, 27 kişiye Kişisel Gelişim Semineri, 17 kişiye Seramikten Hediyelik Eşya Üretimi Eğitimleri, 17 kişiye Kooperatifçilik Eğitimi, 12 kişiye Rafting Eğitimi, 16 kişiye Temel Kano Eğitimi, 6 kişiye Yelken Montaj ve Donanım Eğitimi, 20 kişiye Temel Dağcılık, 10 kişiye Dağcılık Rehberlik Eğitimi ve 40 kişiye de Yerel Gıda üretimi için Mutfak + Hijyen Eğitimleri verilmiştir. Verilen eğitimlerin yanı sıra yerel halkta turizm bilincinin gelişmesi, 300' den fazla yerel insanın turizm ürünleri ve turizm becerileri konusunda eğitilmiş olması, turizmden gelir elde eden insanların özellikle gençler ve kadınların sayılarının artmış olması, bölgede sifıra yakın olan yatak kapasitesinin 20'den fazla ev-pansiyonunun devreye sokulması ile 150'ye çıkarılmış olması ve yeni pansiyonların açılmaya devam etmesi projenin en önemli çıktılarındandır (<http://www.datur.com>)

Nevşehir: Nevşehir, turizm kaynakları bakımından zengin olmasına rağmen, kendisine bağlı olan ilçelerin gölgesinde kalmış bir şehirdir (Arslan Ve Şıkoğlu, 2017:471). Bu amaçla, Göreme Belediyesi ve Nevşehir Halk Eğitim Merkezi Müdürlüğü tarafından ortaklaşa düzenlenen Kırsal Turizm Etkinlikleri kursu açılmıştır. Bu kurs sayesinde, sertifika dağıtıldıktan sonra turizmciler, devlet yardım ve teşviklerinden yararlanma konusunda bilinçli olmaları sağlanmış ve bölgenin turizm potansiyelinin artırılması amaçlanmıştır.

Hakkâri: Hakkâri'nin tarihine bakıldığında çok eski bir medeniyet geçmişi olduğu yapılan sınırlı sayıdaki arkeolojik ve tarihi çalışmalarla ortaya konabilmiş olmakla beraber, tam anlamıyla yörenin insanlık tarihindeki yeri ve önemi ile ilgili kapsamlı bir bilgi mevcut değildir. Bununla birlikte geçmişi, kültür turizmi kapsamında da belirtilen kaya resimlerinden de anlaşıldığı üzere M.Ö.9000'lere kadar uzanmaktadır. Çeşitli medeniyetlere ev sahipliği yapan Hakkâri bunun doğal bir sonucu olarak farklı medeniyet ve inançlardan izler taşıyan müstesna illerimizden biridir (Şahin ve Karaman; 2017, 2). Aynı zamanda geri kalmış doğu illerinden biri olan Hakkâri' de, yoksulluğu önleme bölgesel eşitsizlik giderimi için proje faaliyete geçmiştir. Cilo Dağı Sat Göllerinin Yayla Turizmi ile tanıtılması projesi Hakkâri'nin Yüksekova ilçesinde yer alan 18 köyde yaşayan halka alternatif iş sahası oluşturularak gelir düzeylerinin yükseltilmesi amacıyla 850 kişiye çevre, turizm ve rehberlik konularında eğitimler verilmiş ve tam zamanlı olarak 2 kişi, yarı zamanlı olarak 12 kişi istihdam edilmiştir. Çukurca ilçesinde, Gençlere Turizm Sektörüne Yönelik Eğitim Verilmesi ve İstihdamın Sağlanması Projesi kapsamında, 18-25 yaş arası 60 gence turizm sektöründe istihdam alanları oluşturmak ve ekonomik düzeylerini yükseltmelerine katkıda bulunmak amacıyla eğitimler verilmiştir. Eğitimler sonunda tam zamanlı olarak 2 kişi, yarı zamanlı olarak da 10 kişi istihdam edilmiştir (Doğu Anadolu Kalkınma Programı, 2009: 93).

İzmir: İzmir gerek coğrafi konumu, gerek tarihsel ve kültürel kaynaklarının çeşitliliği, gerekse daha alışılmış deniz kum güneş temelli kitle turizmine yönelik altyapısı ile geniş bir turizm spektrumuna sahiptir. Türkiye'nin en batısında yer alan ve tarihsel olarak bu coğrafyada hüküm süren tüm medeniyetlerde önemli bir liman kenti olan İzmir, aynı zamanda bir sınır kenti olarak değerlendirildiğinde özellikle ticaret ile ön plana çıkmaktadır. Bu anlamda, İzmir'in coğrafi konumunu farklı bölgeler arasında bir geçiş noktası olarak değerlendirmek mümkündür (<http://dergipark.gov.tr/download/article-file/166377>). Kırsal turizm konusunda bölgenin en tanınmış ili olan İzmir'in Şirince Köyünün önceleri bağ, incir, zeytinciliğe dayalı olan ekonomisi bir bütün bölgesinden gelen yeni sakinlerinin elinde bir süre sekteye uğramış, ancak son yıllarda artan turistik önemine paralel olarak, bu sektörler yeniden gelişmeye başlamıştır. Bağcılık ve zeytinciliğin yanı sıra, şeftali, incir, elma, ceviz ve kiraz yetiştirilmektedir. 1950'li yıllarda 2000-3000 civarında iken sonradan 700'e kadar düşen köy nüfusu, 1990'lı yıllardan itibaren turizmin gelişmesiyle birlikte tekrar yükselme eğilimi içine girmiştir. Köyde halen bazı Rum evleri pansiyon

olarak hizmet vermektedir. Köy içinde harap durumda olan iki Rum kilisesi bulunmaktadır (www.izog2014.com) Seferihisar'ın Geleneksel Mutfağı Projesi, İzmir'in Seferihisar ilçesinde yerelde oluşan kadın emeğini markalaştırmak ve yaygınlaştırmak amacıyla başlatılmıştır. Seferihisar'da yaşamakta olan kadınlar, kurslarda eğitilmektedir. Böylece bilgi ve deneyimlerini ziyaretçilere aktaracak olan kadınların ürettikleri ürünler için de markalaştırma ve tanıtım çalışmaları gerçekleştirilmektedir. (<http://www.gelecekturizmde.com>). Yine İzmir ili için; Doğal ve tarihi unsurları bünyesinde barındıran aynı zamanda değişik koruma alanları olan Foça; ismini Akdeniz foklarından almaktadır. Foça ilçesi; asıl geçim kaynağı ve kırsal kalkınmanın da kilit sektörü olan turizmi bütün yıl boyunca yapılabilecek faaliyet olarak değerlendirmektedir. Yörenin meyve-sebze üreticiliği, bağcılık faaliyetleri, zeytin yetiştiriciliği ve balıkçılık gibi üretim şekillerinin süregelmesiyle birlikte de; turizmde sürdürülebilirlik sağlanacaktır. Bu sayede turizm sektörü Foça'da; başta tarım olmak üzere diğer sektörler üzerinde de olumlu etkiler yaratacaktır. Ekonomik döngüde yoğun işgücü gerektiren sektör olan turizm; bölgeler arası gelişme farklılıklarını, ilçeler bazında da en aza indirecektir(www.anadoluefes.com.tr)

Kastamonu: Kastamonu, Karadeniz Bölgesinin, batı Karadeniz bölümünde bulunmaktadır. Kuzey Anadolu'nun Karadeniz'e doğru meydana getirdiği büyük çıkıntının geniş bir kısmını kaplamaktadır. Doğusunda Sinop ve Çorum, batısında Bartın ve Karabük, güneyinde Çankırı, kuzeyinde ise Karadeniz bulunmaktadır. 140 km lik sahile sahiptir (İbret vd, 2015:243). Bölgede ilk uygulanan proje olan; Zümrüt Köyü Eko Turizm Uygulama Projesi, BM Kalkınma Programı - GEF Küçük Destek Programı (SGP) tarafından finanse edilmiştir. Proje ile köyde eko turizmin altyapısının oluşturulması ve alternatif gelir kaynağı oluşturulması amaçlanmıştır (<http://www.ked.org.tr>). Projeye göre yoksulluğu azaltıcı ve koruma çalışmalarını destekleyici bir faaliyet olarak doğaya duyarlı turizm, sahip olduğu doğal ve folklorik zenginlik nedeniyle Zümrüt Köyü için oldukça uygundur. Eko turizm altyapısının oluşturulması kapsamında köydeki at yetiştiriciliğinden ve gezi parkurundan faydalanılmıştır (Şerefoğlu, 2009). Ayrıca 2004-2006 yılları arasında uygulanmış olan proje ile yaklaşık 10 kişi doğa kılavuzluğu konusunda eğitildiğinde köye gelen ziyaretçilerin yöreyi güven içinde gezmeleri sağlanmaktadır(<http://www.ked.org.tr>). Azdavay'da Eko Turizmin Geliştirilmesi Projesi, AB tarafından desteklenmiş ve 2007 yılında tamamlanmıştır. Projenin amacı; Kastamonu'nun Azdavay ilçesinde eko turizm altyapısının kurulması ve uygulamaya sokulması ile yerel sosyo-ekonomik yaşama ve bölgenin sürdürülebilir kalkınmasına katkıda bulunmaktır. Azdavay ilçesinin Başören Köyünde bulunan tarihi Yanıkali Konağı restore edilerek eko turizm amaçlı kullanıma hazır 18-20 odalı konaklama ve eğitim merkezine dönüştürülmüştür. Merkezde ihtiyaç duyulan insan kaynağını geliştirmek amacıyla yöre insanına eğitimler verilmiştir (<http://www.ked.org.tr>)

Şanlıurfa: Tarih boyunca birçok medeniyete ev sahipliği yapmış, dünyanın bilinen en eski inanç merkezini bünyesinde bulunduran Şanlıurfa, medeniyetler tarihinin istisnasız her döneminde önemini koruyan bir yaşam merkezi ve ticaret noktası olmuştur. Kentin en iyi bilinen tarihi özelliği "Peygamberler Şehri" olmasıdır. (Değişgel ve Bingöl, 2018:377) Her ne kadar ekonomisi çoğunlukla tarıma dayansa da il; kültür ve inanç turizmini bünyesinde barındırmakta ve bunu istihdam sağlayan bileşen olarak kullanmaktadır. Bahsi geçen ilde turizm sektörü baz alınarak yapılan istihdam artırıcı, yoksulluk azaltıcı, bölgesel eşitsizlik giderici çalışmanın ayrıntıları şöyledir: Çöp Toplayan Çocuklar Gelecek Vaad Eden Gençler Projesi, SODES'in öncülüğünde Şanlıurfa'da uygulanmaktadır. Çöp toplayan çocukları bilinçlendirmek, sağlıklarını korumak, eğitimlerine devam etmelerini sağlamak, suç ve suç ortamlarından uzak tutmak, sosyal bir birey haline getirmek, mesleki eğitim vermek, yalnız ve çaresiz olmadıklarını hissettirmek, eğitimlerine devam etmelerini sağlamak amacıyla gerçekleştirilen 9 ay süreli projeye Şanlıurfa'da yaşayan 18 yaş altı 33 çocuk katılmıştır. Verilen eğitimler kapsamında turizmle ilgili olarak çocuklara garsonluk eğitimi verilmiştir (<http://www.sodes.gov.tr>). Şanlıurfa ili için bir diğer örnek ise; Dünyanın en eski tapınaklarından sayılan Göbeklitepe; günümüzden 12.000 yıl öncesine dayanan taş işçiliğinin gelecek kuşaklara aktarımıyla beraberinde de genç nüfusa iş sahalarının oluşturulması

konusunda turizmden yararlanıp fayda sağlamayı amaçlamaktadır. Bu sebeple de taş işçiliği atölyesi faaliyete geçmiştir. 6 kişi kadın başta olmak üzere; 21 kişi taş işçiliği konusunda eğitim almıştır. Bahsi geçen kadınlar ise; Türkiye'nin ilk kadın taş işçileri olmuşlardır. Taş işçilerinin oluşturduğu motifler sayesinde, hediyelik eşya, yapı süslemeleri gibi alanlarda iş sahaları oluşmuştur. Oluşan yeni iş imkanları sayesinde; bölge yoksulluğu azaltmada istihdamın sağlanması ve yeni iş sahalarının ortaya çıkmasıyla turizmin olumlu ekonomik etkilerine işlerlik kazandırmıştır. Elde edilen kazanımlar neticesinde de kadınların sosyal ve ekonomik hayattaki statülerinde artış gözlemlenmiştir.(www.anadolufes.com.tr)

4.3. Yoksul Yanlı Turizm Açısından Türkiye'nin Güçlü ve Zayıf Yönleri

Güçlü Yönleri

- ✓ İklim, doğal kaynaklar, bakir kalmış coğrafyalar ile birlikte farklı turizm faaliyetlerinin sunulmasına olanak verilmesi
- ✓ Turizmin sosyal ve ekonomik önemi konusunda artan farkındalık ve aynı zamanda somut olmayan kültürel miras varlığı
- ✓ Avrasya bölgesinin ve Körfez ülkeleri ile ilişkilerin siyasal ve ekonomik yönden önem kazanması ve Dünyada Türkiye'nin rekabet gücünün yüksek olduğu doğa, tarih, kültür, sağlık ve spor turizmine olan ilginin artması
- ✓ Turizm olgusuna çabuk adapte olabilecek genç ve dinamik nüfusun varlığı
- ✓ Sosyo- kültürel özelliklerin orijinal olması ve aynı zamanda doğu ile batının egzotik bileşimini takdim etmesi
- ✓ Coğrafi konum nedeniyle ana pazarlara olan yakınlık
- ✓ Rakip ülkelere göre daha yeni ve daha nitelikli tesislerin varlığı, Turizmin çeşitlenmesine olanak veren coğrafi yapı ve ulaşım olanaklarının bulunması
- ✓ Genç ve kıta ötesi pazarlar için henüz farkına varılmamış bir destinasyon merkezi olması,
- ✓ Turizm çeşitliliğini sağlayan hem coğrafi hem de doğal yapı varlığı; kış turizmine uygun alanların varlığı ve kış turizmine uygun kamu yatırımlarının yaygınlaşması
- ✓ Halı, deri, konfeksiyon ve mücevher başta olmak üzere alışveriş olanakları ve zengin tarih, kültür, örf ve adet, Türk insanının geleneksel konukseverliği

Zayıf Yönleri

- ✓ Türk medyasının haber alma ve verme özgürlüğü ile toplumsal menfaatleri dengeleyememesi, olumsuzlukların uluslararası medyaya referans oluşturması
- ✓ Altyapı ile hizmet kalitesinin ve destek sektörlerdeki gelişmenin, hızlı talep artışının beraberinde getirdiği ihtiyaçlara cevap verememesi
- ✓ Turist sağlığı ve güvenliğindeki yetersizlikler
- ✓ Yüksek standarda sahip tesislerin yakın çevresindeki teşekküller ile ahenksizliği beraberinde turist sağlığı ve güvenliğindeki yetersizlikler
- ✓ Düzensiz ve denetimsiz yönde gelişen ticari faaliyetlerin ülke turizminde ve ürün kalitesinde yol açtığı yozlaşma
- ✓ Mevsimsellik ve kapasite kullanım oranlarının düşüklüğü
- ✓ Başta yerel yönetimler olmak üzere kamunun turizme yeteri kadar ilgi göstermemesi
- ✓ Piyasalara ve turizm arz kapasitesine yönelik araştırmaların yetersizliği nedeniyle sağlıklı önemli kararların verilmesindeki zorluklar,

- ✓ Yerli turiste yüksek maliyet, yabancı acentelere taban fiyat uygulaması,
- ✓ Ulusal Turizm Konseyi'ne ve illerde Turizm Konseyleri'ne işlerlik kazandırılmamış olunması ve Kaynakların farklı karar vericilerin elinde olması nedeni ile turizmin gelişiminin bütüncül yaklaşımdan yoksun kalması (Soyak, 2016:61)

Türkiye' de, yoksul yanlı turizmin güçlü ve zayıf yönlerini incelediğimizde yoksul yanlı turizm; istihdamı artırmakta ve iş olanakları sağlamaktadır. İstihdamın artmasıyla birlikte kadınların işgücüne katılımı da artmaktadır. Adana ili vaka örneğinde olduğu gibi, turizmin düşük düzeydeki gelir gruplarını iyileştirici etkisi olmakla birlikte; biyolojik çeşitliliği koruma fonksiyonu mevcuttur. Yoksul yanlı turizm için önemli bir güçlü yönde; yörenin/ bölgenin fonksiyonu olduğu ürünlerin ön plana çıkmasıdır. Bu amaçla Balıkesir ili doğrultusunda; yörenin asli ürünü “zeytin yağı” ön plana çıkma imkanı bulmakta ve global ölçekte tanıtım olanaklarına kavuşmakta bu durum da bölgenin gelişmesine katkı sağlamaktadır. Aynı zamanda yoksul yanlı turizm; ülkemizde unutulmakta olan ekonomik faaliyetleri yeniden canlandırılmasına imkan tanımaktadır. Türkiye'de yoksul yanlı turizmde; üretim potansiyelinin artmasıyla birlikte girişimcilikte de artma eğilimi olmuştur. Yoksul yanlı turizm aynı zamanda; tarihi ve kültürel mirasımızı korumayı hedeflemektedir. Şanlıurfa ilinde; çöp toplayan çocuklar için verilen eğitimler sonucunda; yoksul yanlı turizm çevre bilincinin oluşmasına da katkı sağlamış aynı zamanda organik tarım için fırsatlar sunmuştur. Bu doğrultuda yoksulluğu azaltma da turizm bir araç ve yoksul bölgeler için en önemli enjektör sektör durumundadır. Ülkemizde yoksul yanlı turizm için zayıf yönler de gördüğümüz zaman ise; gerekli teşviklerin devlet tarafından verilmemesi ile birlikte yerel yönetimler arasında turizm konulu proje ve faaliyetlerde koordinasyon çalışmalarının sağlanamaması olmuştur. Aynı zamanda yerel halkın ön yargıları ve bölgesel gelişmişlik farkını azaltacak kadar farkındalıkların oluşmaması diğer bir zayıf yöndür. Ülkemiz içinde ve dışında yaşanan olumsuz siyasi olaylar, terör olayları gibi olayların yaygın olması özellikle doğu bölgelerimizde turizmin gelişmesini de günden güne engellemektedir.

5. SONUÇ

İnsanların var olan temel ihtiyaçlarını karşılayacak minimum yaşam standartlarına sahip olmaması durumunu ifade eden yoksulluk; günümüzde hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerin karşılaştığı en büyük sorunlardan birisidir. Yoksullukla mücadelede gerek uygulanan gerekse uygulanmayan gelen politikaların ve stratejilerin nihai hedefi yoksulluğu tamamen ortadan kaldırmak veya yoksulluğu azaltmaktır. Yoksulluğun azaltılması ve beraberinde yoksul kesimin yoğun olduğu kırsal alanlarda kalkınmanın sağlanması konusunda, dünya üzerinde yoksullukla mücadelede faaliyet gösteren kuruluşlardan olan; Dünya Bankası, Birleşmiş Milletler, Asya Kalkınma Bankası, Afrika Kalkınma Bankası, Inter Amerikan Kalkınma Bankası “turizm” sektörüne dikkat çekmekte ve ilgili sektörü desteklemektedir. Turizm her şeyden önce kırsal alanlar için istihdam ve gelir fırsatı yaratmaktadır. Çünkü kırsal kesimde turistik mal ve hizmetlerin ortaya çıkması ancak o yöreye turist gelmesiyle anlam kazanır. Bilhassa bölgeler arası eşitsizliğin giderilmesinde ve yoksulluk sorununun ortadan kaldırılmasında turizme kendi anlamının dışında da anlamlar atfedilmektedir. Kalkınma kavramıyla turizm bir bütün olarak ele alınmaktadır. Ve bu durum yoksul odaklı turizmin önemini daha da artırmaktadır. Ülkemiz bazında yoksul odaklı turizm değerlendirildiğinde; dengeli ve sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleşmesi için bölgelerin eşit olarak kalkınması gereklidir ve bu durumda da turizmin önemi daha da ortaya çıkmaktadır. Ülkemiz geçmişten günümüze diğer ülkelerde olduğu gibi yoksulluğu azaltıcı, gelir dağılımında adaleti sağlayıcı önlemler almıştır ve hala almaktadır. Yine bu doğrultuda ülkemiz gerek dünya üzerinde yarım ada olmasıyla gerekse çeşitli yeryüzü coğrafyasına hâkim olmasıyla birlikte sahip olduğu birçok fırsattan dolayı turizm potansiyeline sahip elverişli gözde bir ülkedir. Turizmin bu çekici özelliğinden yararlanan ülkemiz bahsi geçen sektörü yoksulluğu azaltmada ve kırsal kesimin kalkınmasını sağlamada etkin bir politika unsuru olarak kullanılmaktadır. Ülkemizde, yoksulluğu azaltma, kırsal kalkınmayı sağlama ve turizm bileşeni arasında anlamlı ilişki vardır. Bu anlamlı

ilişkiden hareketle belirlenen esaslar ve gerçekleştirilmesi gereken şartlar vardır. Bu şartlar ise aşağıda verilmiştir:

- ✓ Ülkemizin sosyo- ekonomik potansiyelini değerlendiren ve bu potansiyeli en iyi şekilde yöneten kalkınma planlarında yoksul yanlı turizme verilen önem genişletilmelidir. İlgili kalkınma planlarında turizm sektörünün alt başlığında “Yoksul Yanlı Turizm” konusu oluşturulup, kırsal kesimde kalkınma bazlı nihai hedefler alınmalıdır. Belirlenen hedeflerin gerçekleştirilmesi için; ulusal çıkarlara uygun ulusal politikalar uygulanmalıdır.
- ✓ Politikaların uygulama aşamasında ortaya çıkacak fırsatların/ tehditlerin en iyi şekilde önceden analiz edilmesi gerekmekte ve ilgili faaliyetlerin yerel halka uygunluğu da dikkatten kaçmamalıdır.
- ✓ Yoksul yanlısı turizm yaklaşımı kamu kurumları tarafından içselleştirilmeli; uygun şartlarda plan ve programlara yansıtılmalıdır.
- ✓ Yerel halkla bütüncül şekilde yapılan projelerde ve çalışmalarda halkın isteklerine ve beklentilerine yer verilmelidir. Amaç halkın refahını artırıp, yoksulluğu azaltmak olmalıdır.
- ✓ Belirlenen çalışmaları yapan kurum ve kuruluşlarda çalışan personelin kendi çıkarlarını gözetmeden yapması da üzerinde önemle durulması gereken ayrı bir husustur.
- ✓ Değişen dünya şartları ve Türkiye’ nin diğer ülkelerle ilişkileri doğrultusunda Yoksul Yanlı Turizmi ön plana taşıyacak ve uygulama alanı yaratacak perspektifler oluşturulmalıdır.
- ✓ Ülke bazında özellikle geri kalmış fakat turizm arz potansiyeli yüksek olan illerde yoksul yanlı turizm uygulamalarına ağırlık verilmesi gerekmektedir. Örneğin, Niğde gibi ekonomisi tarım ve hayvancılığa dayalı ekonomik yönden zayıf olan ancak ürün kapasitesi çeşitliliği, kendine özgü el sanatlarının varlığı, turizm arz potansiyelini derinden etkileyecek turizm çeşitliliğine ve doğal zenginliklere sahip olan illerimizde yoksul yanlı turizm projelerinin uygulanması gerekmektedir.
- ✓ Kamu kurum ve kuruluşları öncülüğünde yapılan “Yoksul Yanlı Turizm” çalışmaları için özel kesimin teşviki ve aynı zamanda yerel yönetimlerin desteği ile üniversitelerin ilgili bölümlerinde akademik çalışmaların yapılması gerekmektedir.
- ✓ Bahsi geçen yaklaşımın birey tarafından kabul görmesi, elde edilen fırsatların değerlendirilip halka indirgenmesi en genel anlamıyla toplumda farkındalığın oluşturulması gerekmektedir. Toplumda oluşan bu farkındalık halkın katılımı ve desteğiyle daha çok işlerlik kazanacaktır.
- ✓ Yoksulluğu azaltmayı, kırsal kalkınmada turizmi anahtar sektör olarak ele alan ve değerlendiren yoksul yanlı turizm yaklaşımında var olan uygulayıcı birim sadece hükümetler değildir. Çünkü turizm çok yönlü bir sektör olup ilişkili olduğu birçok sektörü de etkileyebilen sektördür. Bu doğrultuda özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarına da gerekli görevler düşmektedir. Çünkü yoksul yanlı turizmde özel sektöre ve sivil toplum kuruluşlarına da ihtiyaç vardır.
- ✓ Bu amaçla turizm alanında faaliyet gösteren özel sektörün personel istihdamında yerel halkın şartlarına en uygun şekilde yer vermesi gerekmektedir.
- ✓ Özel sektörle birlikte sivil toplum kuruluşları da var olan planlarda, projelerde yoksul yanlı turizmi desteklemeli ve faaliyet alanlarını “turizm, yoksul kesim” doğrultusunda genişletmelidir.

- ✓ Sivil toplum kuruluşları vasıtasıyla yoksul yanlı turizme katılımı artırmak için; gerekli kursların ve seminerin verilmesi gerekmektedir.
- ✓ Yoksul yanlı turizmde mesleki gelişimi destekleyici eğitimlerle yoksul halkın istihdam edilebilirliğinin artırılması gerekmektedir.
- ✓ Yoksul yanlı turizmde girişimci faktörü olmazsa olmazdır. Bu amaçla girişimcinin desteklenmesi amacıyla; fert sermaye eksikliğinin ülkemizde giderilmesi için istihdamın artırılması doğrultusunda programlar yapılmalıdır.
- ✓ Yoksul yanlı turizmde girişimci olmak isteyen bireylerin sermaye eksiklikleri giderilmelidir. Finans kaynakları genişletilip; yine turizm sektörüne yatırım yapmak isteyen yatırımcıya da en uygun faizli ve vadeli kredi şartları sunulup, hibeler verilmelidir.
- ✓ Medyanın günümüzde olumlu etkileri olduğu düşünüldüğünde; yoksul yanlı turizm alanında faaliyet gösteren girişimcilerin ve turizm işletmelerinin tanıtımında uygun şartlarda seslerinin duyurulmasında üzerine düşen sorumluluğu yerine getirmesi gerekmektedir. Bu sayede ilgili girişimci yoksul kesimin müşteri çekme potansiyelinde de gözle görülür artış gerçekleşecektir.
- ✓ Turizm pazarlarına ulaşmada ve turizm altyapılarının bütün geri kalmış bölgelerde geliştirilmesi gerekmektedir. Çünkü yoksul kişilerin turistlere erişimi kolaylaştıkça; turizmle yoksullar arasındaki bağlantı daha çok artacaktır. Yerel halkın istihdam seviyesinde ve gelir düzeyinde doğrudan artış meydana gelecektir.
- ✓ Yoksul yanlı turizmde geleneksel normlar bir kenara bırakılarak kadınların bu sektörde daha çok istihdam etmesine olanak sağlanmalıdır.
- ✓ Yoksul yanlı turizmde bürokratik engeller ortadan kaldırılmalıdır.
- ✓ Özel sektör ile yoksullar arasında iletişimi ve işbirliğini artıracak mekanizmaların oluşturulması, geliştirilmesi ve bu süreçte sivil toplum kuruluşlarının etkinliğinin artırılması gerekmektedir.
- ✓ Kamu kesimi ve özel sektör arasında koordinasyon oluşturularak, ulusal çıkarlar doğrultusunda rekabet şartlarına uygun işbirliği sağlanmalıdır.
- ✓ Uluslararası rekabet şartlarına uygun destinasyonların keşfedilmesi ve geliştirilmesiyle yoksul bölgeler daha fazla turist çekecektir.
- ✓ Yoksul olmayan bireylerin; turizmden nispetsiz bir şekilde faydalanmasını engelleyecek hususi tedbirler alınmalıdır. Çünkü yoksul odaklı turizmde amaç; yoksulluğun ortadan kaldırılması ve gelir dağılımında adaletin sağlanmasıdır.
- ✓ Ülkemizin küresel çapta turizm talep potansiyelini göz önünde bulundurarak; toplumun en yoksul kesimini ilgili sürecin bir parçası haline getirmesi gerekmektedir. Turizme dayalı kalkınmanın nasıl olabileceğinin yol haritasının belirlenmesi de bu süreçte yapılması gereken en önemli husustur. Bu sayede emek yoğun sektör olan turizm sadece yoksulluğu ortadan kaldırmakla kalmayıp; uzun vadede işsizliği azaltacak, gelir dağılımında adaleti sağlayacak ve beraberinde farklı alandaki birçok soruna çözüm olacaktır.

KAYNAKÇA

ASHLEY, C. GOODWIN, H. Ve Roe, D. (2001). Pro-Poor Tourism Strategies: Expanding Opportunities for the Poor. Pro-poor Tourism Briefing No 1. April.

ASHLEY , C. Roe, D. GOODWIN , H. (2001). Making Tourism Work For The Poor: Strategies And Challenges In Southern Africa, Overseas Development Administration Department, Pro-Poor Tourism Report No: 1,

- ARSLAN, Handan; ŞIKOĞLU, Emrah (2017); “Nevşehir Kentinin Potansiyel Turizm Mekânları”; Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Sayı:43, 471-488
- AVCIKURT, Cevdet (2003), Turizm Sosyolojisi, Detay Yayıncılık
- BAHAR, Ozan ve KOZAK, Metin(2013), Turizm Ekonomisi, ANADOLU Üniversitesi Web-Ofset Tesisleri, Eskişehir, Ocak 2013.
- BEETON, Sue. (2006). Community Development Through Tourism, Collingwood VIC: Landlinks Press. Best Practice”. Greenwich, UK.
- ÇETİN ÖNEZ, Zuhâl (2012),”Yoksulluğu Azaltmada Yeni Bir Yaklaşım: Yoksul- Yanlı Turizm”, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sayı 11, 2012, Sayfa 97-108.
- DEĞİŞGEL, Sedat; BİNGÖL, Zekariya(2018); “ Şanlıurfa İlinin Gençlik Turizmi Potansiyelinin İncelenmesi”, Uluslar arası Toplum Araştırmaları Dergisi, ISSN:2528-9527
- Doğu Anadolu Kalkınma Programı, 2009: 91
- HARRİSON, D. (2008). Pro-poor Tourism: A Critique. Third World Quarterly, 29(5): 851–868.
- HUMMEL, J. Duim, R. van der. (2012). Tourism And Development At Work:15 Years Of Tourism And Poverty Reduction Within The SNV Netherlands Development Organisation. Journal of Sustainable Tourism, 20 (3), 319-338. ICRT Occasional Paper 11, P: 1-37. Information and communication, (2007). www.world-tourism.org International Tourist Arrivals by Country of Destination, (2007), http://www.worldtourism.org/facts/eng/pdf/indicators/ITA_africa.pdf.
- İNCEDAL, Sümer(2013); “Türkiye’ de Yoksulluğun Boyutları: Mücadele Politikaları ve Mücadele Araçları” ,Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Uzmanlık Tezi, 1145
- İBRET, Ünal; AYDINÖZÜ, Duran; UĞURLU, Mustafa(2015); “Kastamonu Şehrinde Kültür Ve İnanç Turizmi”, Marmara Coğrafya Dergisi, ISSN:1303-2429
- JAMİESON, W. GOODWİN, H. ; EDMUNDS, C. (2004). Contribution of Tourism to Poverty Alleviation Pro Poor Tourism ve the Challenge of Measuring Impacts Transport Policy ve Tourism Section, Transport Division UN ESCAP, p:7
- KAFA, Neşe(2014), Kırsal Kalkınma Aracı Olarak Yoksul Yanlısı Turizm Yaklaşımı Edremit Körfezi Örneği, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Ve Otelcilik Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Balıkesir Kalkınma Bakanlığı Turizm İhtisas Raporu; 2014, 40
- KANTARCI, Kemal (?);Kuzey Afrika Ve Asya Ülkeleri İçin Stratejik Bir Sektör: Turizm, 907-926
- KARACAER S.Serap, SERT N. Ayşe, ÖZTÜRK Yüksel (2017), Yoksul Yanlı Turizm Yaklaşımı Üzerine Bir Değerlendirme, Türk Turizm Araştırmaları Dergisi Cilt. 1, Sayı.3, 2017 ss.31-40.
- LİN, Tun, GUZMAN, Franklin De (2007), Tourism for pro-poor and sustainable growth : economic analysis of tourism projects, Asian Development Bank, ABD
- RENARD, Yves(2001), Practical strategies for pro-poor tourism: a case study of the St. Lucia Heritage Tourism Programme, PPT Working Paper No. 7
- ROE, D. and Urquhart P. (2001). Pro-Poor Tourism: Harnessing the World’s Largest Industry for the World’s Poor. International Institute for Environment and Development (IIED).
- SAMIRKAŞ, Meryem ; BAHAR, Ozan (2013), Turizm, Yoksulluk Ve Bölgesel Gelişmişlik Farkları, Detay yayıncılık, Ankara, 1. Baskı, haziran 2013.
- SCHEYVENS, R. (2001). “Poverty Tourism”, Development Bulletin 55, pp. 18-21, <http://devnet.anu.edu.au/online%20versions%20pdfs/55/6Schevyens55.pdf>, 14.11.2017.

SOYAD, MÜNEVVER (2016);”Türk Turizm Sektörünün Yapısal Analizi Ve Swot Matrisine Dayalı Sektörel Stratejiler”, Marmara Sosyal Araştırmalar Dergisi s.10; 48-61

ŞENSES, Fikret (1996), Kalkınma İktisadı (Yükselişi ve Gerilemesi), İletişim Yayınları, İstanbul

ŞEREFOĞLU, Çoşkun(2009); “Kalkınmada Kırsal Turizmin Rolü-2007-2013 Yılları Arasında Ülkemizde Uygulanacak Olan IPARD Kırsal Kalkınma Programındaki Yeri, Önemi ve Beklenen Gelişmeler”, Tarım Ve Köy İşleri Bakanlığı Uzmanlık Tezi

ÜN, Emre; TUTAR, Filiz; TUTAR, Erdinç; ERKAN, Çisil(2012); “Ekonomik Kalkınmada Kırsal Turizmin Rolü: Türkiye Örneği”, INTERNATIONAL CONFERENCE ON EURASIAN ECONOMIES, 345-350

www.anadolufes.com.tr

<http://www.ked.org.tr>

<http://www.gelecekturizmde.com>

www.izog2014.com

<http://dergipark.gov.tr/download/article-file/166377>

www.dika.org.tr

<http://www.datur.com>

<http://www.wikiyours.com>

<http://www.edremit-to.org.tr:2015>

<https://www.gmka.gov.tr:2012>

(<http://www.ekosaimbeyli.com/kendikelebegini-kesfet-projesi-70.htm>)

<http://www.tr.undp.org>

www.theintrepidfoundation.org

<http://www.propoortourism.info>

<http://www.exodus.co.uk>

<http://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/sustainabledevelopment-goals/goal-1-no-poverty.html>

www.tuik.gov.tr)

<http://www.sodes.gov.tr>

<https://www.sundownersoverland.com>

<http://www.wikiyours.com>

<http://www.undp.org>

<http://www.choruh.com/tr>)